

Mladika

4-93

RODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA

7
117 986 1993

čnik - junij 1993
isile - giugno 1993

L. 3000

4577,4

COBISS ©

MLADIKA 4

IZHAJA DESETEKRAT V LETU
LETO XXXVII. 1993

KAZALO

Slovenci v Italiji po volitvah . . .	97
Ted Kramolc: Brooklyn Bridge . . .	98
Mogoče vas bo zanimalo vedeti, da	99
Slovenci za danes: Milan Volovšek	103
Iz arhivov in predalov	110
Pod črto	111
Bogdan C. Novak: Prof. Jožetu Felicijanu v spomin	113
Vladimir Kos: Pesmi	115
Zaznamki	116
Antena	117
Zora Tavčar: Slovenski Jezuiti Govor prof. Tomaža Pavšiča	123
Martin Jevnikar: Zamejska in zdomska literatura (Andrej Prebil)	124
Ocene: Pripoved ruskega ro- marja (T. Simčič); Tri sloven- ske knjige v nemščini (M. Jevnikar); Andrej Rot: Ob Srebrni reki (M. Jevnikar); Marcel Duchamp in Livio Rosignano (Magda Jevnikar)	125
Na platnicah: Pisma; Listnica uprave; Čuk na Obelisku; Za smeh	
Priloga: RAST 80-93	

Zunanja oprema:
Edi Žerjal

Uredništvo in uprava:
34133 Trst, Italija, ulica Donizetti 3
tel. 040/370846 - fax 040/633307

Lastnik: SLOVENSKA PROSVETA

Reg. na sodišču v Trstu št. 193

Član USPI
(Zveza italijanskega
periodičnega tiska)

Posamezna številka Mladike stane
3.000 lir. Celoletna naročnina za Ita-
lijo 30.000 lir; nakazati na poštni te-
koči račun 14470348 — Mladika -
Trst. Letna naročnina za Sloveni-
jo 30.000 lir ali enakovreden zne-
sek v drugih valutah. Druge države
37.000 lir (ali enakovreden znesek v
tuji valuti), po letalski pošti 48.000 lir.

Tisk in fotostavek:

»graphart«, Trst, Drevored D'Annunzio 27/E
tel. 040/772151

Pisma v tej rubriki izražajo mnenja dopisnikov in ne obvezujejo uredništva

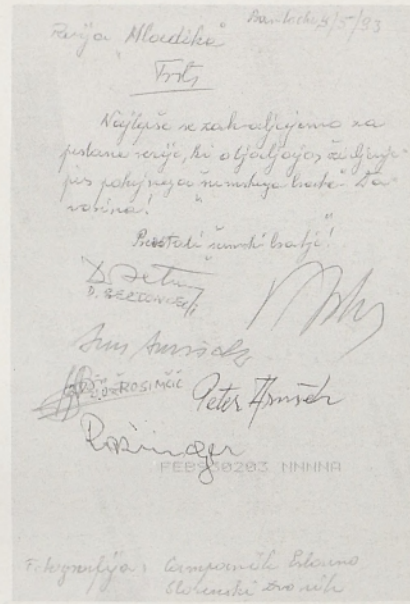
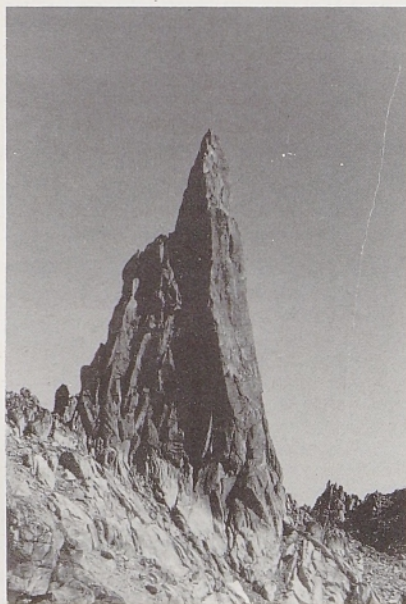
ANDINISTI

Februarja letos smo se tudi v Bari-
ločah spomnili stoletnice Slovenskega
Planinskega Društva, saj smo se zme-
raj čutili povezani s slovensko planin-
sko tradicijo, kot pričata o tem spo-
minska plošča Klementu Jugu na Slo-
venskem Zvoniku in Tumov Stolp v po-
gorju Tres Picos.

Ob stoletnici smo pripravili dva spo-
minska sestanka: za vse občinstvo ar-
gentinski »asado« (meso na ražnju), ki
so se ga udeležili predsednik Cluba An-
dino Bariloche in zastopniki narodnost-

nih skupin, potem pa še za Slovence
slavnostno lovsko večerjo. Seveda se
je ob obeh priložnostih govorilo o ju-
bileju in o sedanjih uspehih slovenskih
andinistov v svetovnih gorah.

Izkupiček prireditev je bil namenjen
postavitvi planinskega bivaka na Cer-
ro Capilla, na gori, na kateri stoji slo-
venski križ in na kateri se je leta 1951
začelo Slovensko Planinsko Društvo v
Argentini, ki je prav tako februarja iz-
polnilo 42 let življenja. Kočica je zdaj
popolnoma izgotovljena in jo je treba
samo še prenesti s helikopterjem na
goro.

Slovenska družina ima na mizi **mladiko**

SLIKA NA PLATNICI: »Otok bleški, kinč nebeški« iz cikla Lepa si zemlja slovenska
(foto Vlastja).

UREDNIŠKI ODBOR: Lilijana Filipčič, Ivo Jevnikar, Marij Maver (odgovorni urednik), Saša
Martelanc, Sergij Pahor, Ester Sferco, Tomaž Simčič, Marko Tavčar, Zora Tavčar, Edvard
Žerjal in Ivan Žerjal.

SVET REVIJE: Lojzka Bratuž, Silvija Callin, Marija Češčut, Danilo Čotar, Albert Miklavac,
Peter Močnik, Aleksander Mužina, Milan Nemas, Marijan Pertot, Ivan Peterlin, Alojz Re-
bula, Peter Rustja, Breda Susič, Lojze Škerl in člani uredniškega odbora.

Slovenci v Italiji po volitvah

Volitve predstavljajo ponavadi zelo dobro priložnost za merjenje temperature naše manjšine, to se pravi njenega večjega ali manjšega zdravja. Iz izidov in števila naših izvoljenih predstavnikov delamo sklepe glede našega trenutnega stanja, iščemo nagibe za optimizem ali pa izražamo vznemirjenost in bojazen za prihodnost. Pred letošnjimi junijskimi volitvami za deželo in pokrajini v Trstu in Gorici smo slutili grožnje, še posebej zato, ker so stopili v veljavo novi, omejevalni volilni zakoni, ki so se nam zdeli nevarni.

Nobena domneva ali slutnja pa ni dosegla resničnosti, ki izkazuje dobršno mero cinizma do nas in potrjuje naš sum, da so nekateri izkoristili novo zakonodajo, da bi preprečili našo prisotnost v predstavniških telesih. To velja predvsem za deželo, ki si je po meri izdelala volilni zakon. Takrat, med diskusijo v deželni svet, je bila namera jasna, kljub temu pa so tudi napredni krogi na to pristali. Tudi naši politični krogi so nekoliko preveč pasivno sprejeli krivični zakon, ne da bi zagnali hrup tudi zunaj dvo-rane deželne sveta. Rešitev, ki so jo demokristjani in socialisti ponudili, je bila le pesek v oči in v praksi ni bila izvedljiva, ker vsako zavezništvo predvideva pristanek obeh partnerjev: Slovenska skupnost ga ni dobila ne na sredini ne na levici in je morala hočeš nočeš na volitve sama. To je pomenilo le pogumno dejanje, saj je bil boj brezupen, kot se je potem v resnici izkazalo. Skupnost je sicer doživela veliko moralno priznanje, ker je nesporno pridobila glasove, vendar pa je ostala zunaj deželne parlamenta. 10.658 glasov kriči s plakatov to krivico.

Ista logika je prevladala tudi na pokrajinskih volitvah: sveže sprejeti vsedržavni volilni zakon za krajevne uprave kaže enako brezbriznost do manjših strank kot do manjšine. V Trstu je nesposobnost leveice preprečila skupni nastop naprednih demokratičnih sil, razkroj KD in zasuk na desno sta potem opravila ostalo in zdaj imamo za predsednika pokrajine Paola Sardosa Albertinija, katoličana in člana »Opus Dei«, ki pa je postal nosilec desničarstva tržaškega mesta in njegovega revanšizma. Politična oportunist je preprečila zavezništva v drugem krogu in Slovenska skupnost je spet ostala zunaj izvoljenih, ostaja pa ji zadoščenje, da je še odprto vprašanje njenega priziva glede krivične razdelitve svetovalskih mest v pokrajinskem svetu, ki ni v skladu z vsedržavnimi zakoni. Če bi veljali vsedržavni zakoni, bi slovenski volilci bili izdatno zastopani v novem pokrajinskem svetu, saj je okolica jasno podprla Franca Codego, kristjana, ki ga je KD zavrgla in si s tem nakopala veliko odgovornost.

Tudi v Gorici je SSk povečala svoje glasove, toda kljub temu je ostala zunaj pokrajinskega sveta. Tu si je KD v drugem krogu upala v zavezništvo s Slovenci, ki pa so postali žrtev protestniške mode v korist Severne lige. Ta bo s samimi novinci 4 leta prosto razpolagala s pokrajinsko ustanovo. Neodgovornost si je tu privoščila levica, ki je volilce zadržala zunaj volišč, ali jim svetovala bele glasovnice.

Tako imamo Slovenci v deželni in dveh pokrajinskih svetih prvič samo dva zastopnika: Budina na deželi in Košutovo (ko to pišemo, njena izvolitev še ni gotova) na tržaški pokrajini, oba predstavnika Demokratične stranke leveice. SSk je izpadla kot sogovornik v krajevnih upravah, socialisti so izginili, tako italijanski kot slovenski. Situacija ni bila morda še nikoli tako resna kot zdaj, saj se je italijanski protimanjšinski maneuver razgalil do dna in zabeležil tudi prvo zmago. Ali bomo dopustili, da bo poskušal še naprej? Zdaj že trkajo na vrata občinske volitve v Trstu in morda še kje drugje. Ali nas bodo ponovno našle nepripravljene?

Brooklyn Bridge

Ted Kramolc

I.

»Halo, how're you?«

Koj sem ga spoznal.

Travis Hallowell ima sonoren glas basista kot nalašč za telefon.

»Kje si bil? Pogrešali smo te.«

»Firma me je poslala v Montreal za nekaj dni.«

»Kaj je novega?«

»She did it!«

»Who did what?«

»Jennifer!«

»Kdo?«

»Jennifer! Srečala sva jo pri Coronet Wallpaper party, teden dni je tega,« je bil nestrpen Travis.

»Oh, ja, ti ne misliš, — seveda, seveda. Vsa v belem, nesrečna, opita, — zdaj se spomnim. Jennifer.«

»Prav ta.«

»She did it!«

»Did what?«

»Vrnila se je v Brooklyn!«

»Ne razumem.«

»V Brooklyn, po kaj?«

»Poslušaj, Tom, mudi se mi, kaj pa vrček piva po delu?«

»OK. See you at Smythy's after five.«

»OK,« je rekel Travis.

Glas se mi je zdel zaskrbljen.

II.

Prispela sva s Travisom v razstavne prostore Coronet Wallpaper co. pozna, prav sredi predavanja o novi računalniško zasnovani produkciji večbarvnih tapet modernističnega vzorca.

Predavatelju, znanemu designerju iz New York City, sta pomagali dve elegantno opravljeni modelki, curtesy of Olympus Modelling Agency.

Tako je oznanjalo gravirano povabilo, brez katerega vstop ni bil mogoč.

Sobano sem komaj spoznal.

Prejšnje razstavne transparente s premičnimi vertikalnimi ploščami, kot številne mize, so zamenjali z obširnim odrom, posebnimi stojali in žarometi.

Stole so razvrstili v dvajset polkrožnih vrst.

Povabljenih je bilo toliko, da so mnogi poslušali stoje.

»Stal ne bom,« je rekel Travis.

»Let's get a drink.«

* * *

Spoznal sem ga bil v prostorih bara in restavracije Smythy's, kjer se dnevno po peti uri, pred vožnjo domov, zbira družba uradnikov iz nebotičnikov T.D. Centra.

DURING RUSH HOUR YOU EITHER SIT HERE IN COMFORT, OR ALONE IN YOUR CAR! je oznanjal orumenel napis nad šankom.

Travis je bil, kot jaz, samski.

Odlikoval ga je smisel za humor, elegantna drža in večni optimizem.

Rad je kupil pijačo znancem, posebno dekletom.

Ljubil je žensko družbo, v baru je šel o njem moški sloves.

Deklet ni nikoli dolgočasil, niti jih ni lovil ali iskal.

Približale so se mu same, ne le v tem baru, ne le pri delu, temveč, kot je šla govorica, povsod.

Dejstvo, da je imel nekaj cestnih blokov od T.D. Centra, v pristanišču na Pier 4 zasidrano 12 metersko jahto, v midtownu svoj lastni kondominium in vedno nov avto, njegovemu ugledu ni škodovalo.

Travis je bil Trader na Borzi in žel velik uspeh.

* * *

Stopila sva v sosedno sobano. Potem skozi dvojna steklena vrata v atrij s plavalnim bazenom.

Betonsko ploščad je krasilo grmičevje v loncih, rože in večje razporejene mize s sončniki in vrtnim pohištvo.

»Veseli me, da si me povabil,« je rekel Travis.

V sobani so uglašovali glasbila štirje člani najetega jazz combo-a.

Zaigrali so takoj, ko se je po predavanju polegel aplavz.

Bil je tiste sorte jazz, katerega je mogoče poslušati z zbranostjo in ki zaradi umirjene instrumentacije ne moti resnega pogovora.

Bil je torej »after five background jazz«, katerega je možno slišati v hotelih downtowna.

Obložila sva krožnike z rezinami prekajenega lososa, gobicami, rakci, narezkom in sadjem. Si oskrbe la pijačo.

Okoli treh šankov se je zdaj trlo ljudi, ki so potem iskali znance, sodelavce, kupce in se zbirali v manjše skupine, jedli, pili in glasno govorili.

Najštevilnejša grupa se je zbrala ob bazenu. Obstoja je iz trideset moških podobne obleke.

Nosili so jopiče z našitimi epoletami, s širokim pasom in simboliziranimi naboji, kot jih imajo v filmih vodiči safari ekspedicij.

Pogovor je bil živahen, kretnje pretirane, skoro ženske. Pili so hlastno, se glasno smejali, se drug drugega dotikali, si pobirali ali s prsti krtačili umišljen prhljaj z ovratnikov.

»Poglej to degenerirano svojat!« je rekel Travi. »Če bi imel palico, bi jih počil po glavi.«

»Pusti jih, saj nama nič nočejo.«

III.

»Načrt za Brooklyn Bridge je izdelal inženir John A. Roebling, nemški emigrant. Na žalost se je smrtno ponesrečil leta 1869, torej pred začetkom gradnje.

Tej je nadzoroval njegov sin Washington A. Roebling. Po štirinajstletnem delu, političnih spletkah, škandalih in tragičnih nesrečah, je bil most svečano odprt 24. maja 1883. Odprl ga je prezident Chester A. Arthur, v družbi guvernerja države New York, newyorškega kot brooklynskega župana.

Noben most na svetu ni tako slavljen kot je Brooklyn Bridge.

Pesniki, pisatelji, slikarji, grafiki, fotografii, zgodovinarji so proslavili in se čudili eleganci štirih usločenih kablov, višine kot proporca glavnih dveh nosilnih stolpov, katera ti kabli vežejo in so glavna opora mostu. Ti kabli«

Tako je razlagala manjši skupini mlada ženska v beli obleki.

Govorila je z zanosom in držo človeka, ki snov pozna do podrobnosti.

Da je govorila prav o Brooklynskem mostu, je vzbudilo tudi mojo pozornost, ker zbrani niso bili inženirji, niti ni zemljepisna, kaj šele počitniška konvencija.

Zbrani so bili ponajveč designerji, arhitekti, pomešani z dekoraterji, dobavitelji tapisonov, zaves, stenskih tapet kot še drugih materialov, potrebnih pri notranji opremitvi.

Da so jo poslušali s tako pozornostjo, je pomagala pijača, dekletov videz in njen prijeten, nizek glas.

Morda tudi to, da še tako skrbno pripravljeno predavanje človeka končno utruja.

»Kdo je dekle v belem?« je vprašal Travis. »Designer?«

»Najbrž, čeprav je drugačnega videza. Poznam teh modo, sicer pa, ozri se, poglej naokoli. Krilo na krilo, pisan plet s franžami čez bluzo, svilen robec za pasom, v kozaških škornjih iz mehkega usnja in seveda temna sončna očala potaknjena v lase, da ne pozabim kup ogrlic, zapestnic, prstanov in drugega kiča.«

»Elegantna je, čeprav se mi zdi, — ne vem kaj, nekaj nenavadnega je v njej, nekaj —« je ugibal Travis.

V slovenska obzorja in čez

Mogoče vas bo zanimalo vedeti, da...

- da je v Italiji — tako kakor v Sloveniji — več pesnikov kakor bralcev poezije...
- da Sveto pismo omenja satana več kot tisočkrat (od tega skoraj tristo krat v Novi zavezi)...
- da so med zadnjimi besedami velikega slovničarja in vzornega duhovnika dr. Antona Breznika, ko je umiral, bile tudi te: »Oh, kako rad bi še delal!«
- da je pri ugledni založbi Beauchesne v Parizu izšla knjiga našega rojaka, visokega funkcionarja v Vatikanu, dr. Franceta Rodeta »*Église, nations et démocratie*« z izborom njegovih predavanj z raznih mednarodnih simpozijev...
- da sodeč po neki anketi 53% Madžarov meni, da jim je bilo v prejšnjem režimu bolje...
- da je bilo v Italiji v zadnjih štirih mesecih prodanih 400.000 izvodov *Novega katekizma katoliške Cerkve*...
- da bo na letošnjem Baragovem dnevu v L'Ansu v ameriški državi Michigan slavnostni govornik — homilist — torontski nadškof dr. Ambrožič...
- da v ZDA izhaja 185 katoliških časopisov, 273 revij in 142 biltenov, ki dosežejo približno 30 milijonov bralcev...
- da se na škofijsko Karitas v Ljubljani obrača čedalje več ljudi v raznih stiskah (v aprilu je bilo 142 prosilcev)...
- da je ameriški psihoanalitik in Jungov učenec James Hillman napisal knjigo »*Sto let psihoanalize in s svetom je zmerom slabše*«, v kateri dokazuje negativen vpliv psihoanalize na modernega človeka...
- da doslej ni noben moški iz Medžugorja padel, čeprav se je bojeval v Mostarju in drugje, da nihče v Medžugorju ni bil posiljen ali ranjen...
- da se je medžugorski videc, dvaindvajsetletni Jakov na velikonočni praznik poročil v župnijski cerkvi v Medžugorju z Italijanko Annaliso Barozzi iz Mantove, ki jo je bil pred letom spoznal v tem mestu...

»Na vsak način je modernega videza.«
»Kljub nasmešku, drži, načinu govora, se mi zdi — ne vem kaj, morda — depresivna.«
»Ah, beži no,« sem rekel. »To vendar ni večer za psihoanalizo. Tu, nov kozarec. Vzemi.«

* * *

Bila je srednje postave, polnih oblik, lepo uvejenih kostanjevih las z rdečim prebliskom.

Zbujala je pozornost že prej.

Gibala se je med okusno okrašenimi mizami, kjer so vabila razpostavljena okrepčila, počasi z eleganco zaspane levinje.

Nosila je dolgo brezrokavno obleko iz belega sate-na, na rokah bele rokavice čez komolce.

Obleka je bila ob strani odprta, tako da so bile ob premiku vidne noge do kolena. Nogavice in čevlji so bili beli.

Slok vrat je krasila biserna ogrlica, obla ramena dve vrvicam podobni naramnici.

Globok dekolte je poudarjal trdno oprsje.

* * *

»Dolžina mostu je 5.989 čevljev, razdalja med nosilnima stolpoma, ki sta 276 čevljev visoka, je 1596 čevljev, takrat največja razpetina na svetu.

Most visi na štirih več kot en čevlj debelih kablích. Ti so spletek tisoč pocinkanih jeklenih žic.

Cesta za pešce in avtomobile je 85 čevljev, torej 29 metrov široka, kar je pet čevljev širše kot Broadway.

Brooklyn Bridge, ki veže Manhattan z Brooklynom, je prvi električno razsvetljen most v človeški zgodovini. Je tehnični triumf 19. stoletja. Od cestišča doli do reke je 120 čevljev, do globoke, mrzle — črnomodre reke je —«

Glas se ji je utrgal.

Zrla je predse v sivo moder tapison kot da bi bil tam zli duh. Obrvi dvignjene, oči razprte, usta odprta, vendar tako, da so se videli le spodnji zobje. Roke na licu.

»Kaj je?«

Znanec ji je zamenjal prazen kozarec.

Izpila je v dušku. Potem še enega do polovice.

»Ej, Jennifer, kaj ti je, česa se bojiš?«

»Poglej jo!« je vzkliknil Travis, »glej njen obraz. Kaj za Boga svetega ji je?«

»Joanne, prinesi mi, prosim, kozarec vode!« je rekla kolegici.

Ko se je Joanne vrnila, sem jo vprašal:

»Smeva prisesti?« Poznal sem jo poslovno že več let.

»Hi, Travis, hi Tom,« je rekla Jennifer.

Sledila je mučna tišina.

Poskušali smo, jaz pivo, Travis rdeče vino, Joanne njen priljubljen rum, Jennifer whiskey.

Izpraznjene kozarce so nam zamenjali s polnimi.

Skupina se je razšla. Ostali smo pri mizi le Joanne, Jennifer in midva.

»Nekaj bi vas vprašal, če smem,« je pretrgal tišino Travis, »vaša storija o Brooklynskem mostu je nenavadno zanimiva, — čemu — je niste dokončali?«

»Ste vi designer? Nikoli vas še nisem videla?« je odgovorila z vprašanjem.

»Na borzi delam, pripeljal me je Tom.«

»Aha!« se je prvič nasmehnila Jennifer.

»Torej niste dekorater kot oni tam v safarskih uniformah?«

Nasmešek je zamenjal prezir.

»Aha! Brooklyn Bridge, ta lepi, prekrasni most! O tem bi radi vedeli?

O njem in seveda o meni. Seveda, seveda!«

Zopet je nagnila kozarec.

»Brooklyn Bridge, — ah ja, — dear Travis, that's a story for another day!«

»Seveda, — žal mi je, — nisem hotel siliti,« se je opravičeval Travis.

Molk je zmotila počasna melodija iz sosednje sobane. Odstranili so tapison in pohištvo.

»Vas lahko prosim za ples?« se je priklonil Travis.

»Za ples?«

Jennifer je položila kozarec na mizo.

»Seveda, čemu ne?«

Dvignila se je počasi in s težavo.

Pomahal sem obema, izpil pivo in se poslovil od Joanne.

V.

Ura je kazala deset minut čez peto. Smythy's je bil pol prazen. Izbral sem si mizo pri vhodu.

»Kaj je z Jennifer?« sem vprašal, čim se je prikazal Travis.

»Klical sem jo v urad. Ni je več tam. Dobil sem pa Joanne, saj se je spominjaš.«

»Kaj je povedala?«

»Da jo je Jennifer poklicala z letališča. Da se vrača v Brooklyn.«

Travis je gledal predse, vrtel kozarec.

»Poslušaj, plesal si z njo, nekaj več že moraš vedeti.«

S Travisom sva večkrat imela podoben pogovor. Torej tisti pogovor, ki je mogoč med prijatelji ponajveč zaradi zabave, saj nihče povsem ne verjame vseh storij o osvajalni izvedenosti ali o ljubezenskih zmagah.

»Po plesu sem ji ponudil vožnjo domov, ker je bila opita. Saj veš, če si opit, ne vozi.«

»Travis, bodi resen! Sto, če že ne več, galonov piva sva skupaj spila v teh letih.«

»OK, OK! Peljal sem jo domov, ker —«

»Že vem, že vem.«

»OK! Povem ti, da me je njeno stanovanje preenetilo. Tisti dekor! Vse v belem, razen poda iz položčenih črnih marmornih ploščic, da si se videl v njih.

Zofa v belem s črnimi blazinami. Prav tako bele so zaves in tapison.

Nalila mi je vina, ohlajenega prav po mojem okusu v kristalen kozarec, sebi whiskey na led.

Govorila sva o tem, o onem.

Potem se mi je opravičila. Ko se je vrnila, je bila v satenasti pižami.«

»Bele barve?«

»Bele.«

»O, sveti Jezus!«

»Čemu sveti Jezus?«

»Nadaljuj, Travis, če si pri volji.«

»Vselila sem se pred tremi tedni. Prejšnje stanovanje prodala s pohištvo, zavesami, z vsem. Hočem zdaj vse v belem.«

»Zakaj v belem?« sem vprašal.

»Bela barva je barva, — upanja, očiščenja. Bela barva je simbol obnove. Pranje preteklosti, zgrešene poti.«

»Kesanja?«

Ni odgovorila.

Prinesla je album, razvezala pentlje.

»To je Wentworth.«

»Kdo?«

»Wentworth Astbury, moj zaročenec. Tu sva v njegovem studiu, arhitekt je, tu na smučanju v Kaliforniji, ta slika je iz Floride, ona s Havaiskih otokov.«

Več fotografij je kazalo le njega.

Srednjih let, prijeten obraz z brki. Oči vodeno modre. Takih oči nikoli nisem mogel razbrati. Na vseh slikah se je smehljaj. Ta smehljaj me je motil. Nič fantovski se mi ni zdel.

Zadnja slika v albumu je bila počez in po dolgem pretrgana, vendar prelepljena s celofanskim trakom.

Na njej so bili Jennifer, Wentworth in še en fant.

»Kdo je ta?«

»Quincy! Quincy McPhee je njegov sodelavec. Že dolgo se poznamo; da je njegov poseben prijatelj nisem vedela.«

Iztrgala mi je album iz rok in ga treščila v kot.

»Poseben?«

»Da se je razvilo v to ... Kaj takega!« je rekla hripavo.

Zopet si je natočila. »Tako hinavstvo, taka prevara!« Obhodila je sobo, si segala v lase, pokrila usta.

»Toliko let sem ga ljubila, še izza šole!«

»Povem ti Tom, da me je prav ta razburjenost dražila. Jeza je, kot boleost, prikrita strast.«

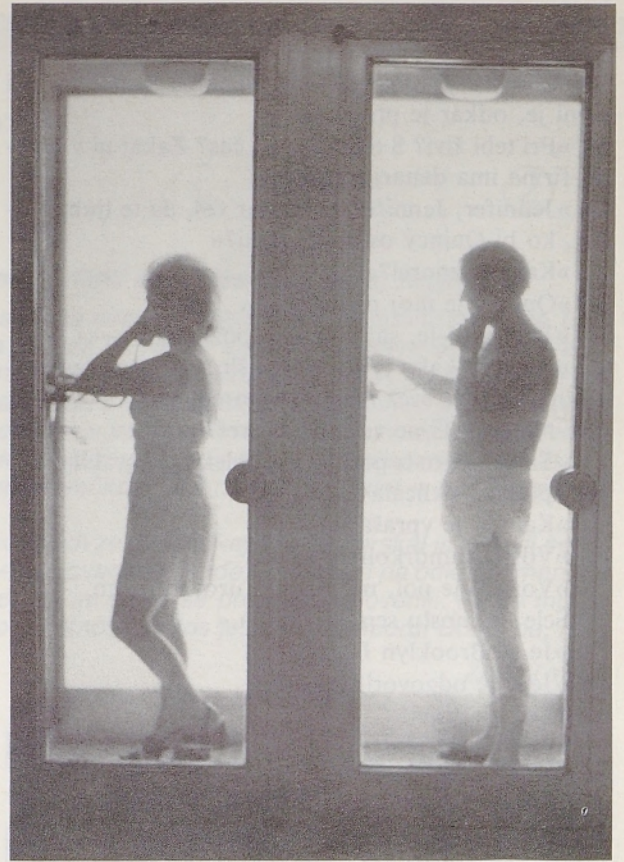
Najin razgovor se je razvijal v novo smer. Ni bil več le moški pogovor o ženski.

»Nehajva!« sem rekel. »Drugič mi povej, če se ti bo zdelo. Pustiva to.«

»Ne, ne, zdaj ti povem. Zdaj!«

* * *

»Wentworth je bil prestavljen v Brooklyn,« je povzela Jennifer. »Firma hoče tam pod novim imenom

»Ali ste vsi zdravi?«

foto Vlastja

ustanoviti gradbeno podjetje. Za pomočnika je bil imenovan Quincy. — Jaz bi mu naj po poroki sledila v Brooklyn.«

»Kaj je strašnega v tem!« sem vprašal.

»Napotila sem se, da spoznam mesto in uredim zaradi poroke. Wentworth me je čakal na letališču La Guardia.«

»Greva takoj domov? Tako zelo rada bi videla najino stanovanje...«

»Stanovanje preurejujem, — zdaj ga pleskajo, vse je razmetano. Zato sem — najel sobo v Algonquin hotelu,« je rekel.

Tam sva tudi večerjala, šla na Broadway. Po teatru na kavo. Že tam se mi je zdel nervozen. Zadržan. V postelji se me ni dotaknil.

»Kaj je?« sem vstala.

»Jennifer,« je po dolgem molku spregovoril, »Jennifer, ti veš, da te ljubim, — da te že dolgo imam rad — vendar —«

»Kaj?«

»Najina poroka! To ni pravi čas za poroko.«

»Zakaj ne? Hotel si, da pridem, zdaj pa oklevaš. Pet let že hodiva skupaj! Kaj je?«

»Kako ti naj povem, kako razložim — Ti niti ne veš, kako težko je v Brooklynu za stanovanje. V Manhattanu je še huje, — kaj ko bi —«

»Midva vendar imava stanovanje, saj ga zdaj pleskaš.«

»Midva že, toda — Quincy ga nima. Sam je bil, pri meni je, odkar je prišel.«

»Pri tebi živi? S teboj že ves čas? Zakaj ni v hotelu, firma ima denarja dovolj?«

»Jennifer, Jennifer, ti vendar veš, da te ljubim — kaj, ko bi Quincy ostal pri naju?«

»Kaj? Si znorel?«

»Quincy je moj prijatelj —«

»Tudi moj je, saj se dolgo poznamo! —«

»Ne vem, kako je do tega prišlo, — res ne vem, toda brez njega, brez njega ne morem —«

»Ne veš? Ti ne veš? Ne moreš?«

»Treščila sem iz postelje, se oblekla, pograbila koveček, plašč. Poklicala taksi.«

»Kam?« je vprašal taksist.

»Vozi! Kamorkoli, vozi!«

»Vozaril je pol, morda eno uro, kaj vem.

Šele na mostu sem se ovedla.«

»Je to Brooklyn Bridge?«

»Je,« je odgovoril taksist.

»Tukaj ustavi!«

»Dear lady, tema je, pol treh je! Tu je nevarno. Kaj boste na mostu sami, ponoči?«

»Ustavi!«

»OK!« je rekel taksist, »trideset dolarjev and good luck, lady!«

»Šla sem do prvega stolpa, se vzpela na prvo ploščad, kjer so od usločenih kablov napete navpične prepone. Tam sem sedla, oprta na nosilec.

In pila.

Ne kakšno ceneno godljo, — temveč 20 let uležan malt whiskey. V žepu sem ga imela, v plašču. Takega je pil moj oče, moj daddy ob praznikih.

Daleč spodaj peneči valovi East River, črnomodri, v luni vabljeni.

Sedela sem in se ob zori smejala motoristom, ki so hiteli na delo. Posebno še policistom, njih rotenju, da se premislim, stopim s ploščadi.«

»To mi je povedala.«

»Si ostal!« sem vprašal Trvisa.

»Stopila je prav k meni, me objela. Kozarec ji je padel iz roke. Kocke ledu po meni, na njeno pižamo, po tleh.

Potem je rekla s tako žalostnim glasom, da me je pretreslo.«

»Ti bi me ne izdal, kot me je Wentworth? Kaj, Travis!«

»Stopila je prav v mene, me objela z neverjetno močjo.«

»Sem ti všeč, Travis? Povej! Zdaj mi povej!«

»Vsesala se mi je v usta. Začutil sem njene zobe, okusil kri.«

»Si ostal?«

»Sem.«

Potem dolgo nisva rekla nobene.

»Travis, kaj počneš, je tvoja stvar. Pridigal ti ne bom, prijatelja sva, niti ne bral levitov.

Priznam, da sem jo tudi jaz tisti večer gledal s tvojimi očmi. Tudi drugi so jo.

Kar me moti je to, da ti zdaj vsa zadeva pomeni več kot le prenočitev. Ne zavedaš se, da te je ona izbrala iz množice, ne ti nje. Da te je izbrala v svoj namen, po svoji potrebi.«

Travis me ni slišal.

»Tako nesrečna je! Ubil bi tega perverzneža.«

»Travis, za božjo voljo, Travis.«

»Taka ženska! Strastna, lepa, enkratna!«

»Travis, poslušaj me! Kot muha si ujet v njene mazohistične mreže, ona v njegov prikrit sadizem. Kot muha! Pretrgaj jih, dokler je čas!

Wentworth je bil tak že poprej. Biseksualnost se ne pojavi čez noč.

Jennifer to početje razume le kot odklonitev svoje prikupnosti, izdajo njene ljubezni.

Klofuto njeni zvestobi.

Ker njegove prave narave ni opazila, zdaj pest v zobe njeni intelektualni prisotnosti. Najbrž zdaj misli še to, da je ona kriva njegove abnormalnosti.

Osvojitev tebe, saj imaš sloves, ji je trenutno potrdilo privlačnosti.

Jutri bo zopet jokala. Zelo se mi smili.«

Natakarica je prinesla svežo pijačo, nov krožnik osoljenih lešnikov in prest.

* * *

»Kako veš, da se je vrnila v Brooklyn? Že, že — povedal si, da si jo klical v urad.

Si jo klical na dom?«

»Sem. Operator mi je povedal, da so izklopili telefon.«

»Kaj pa na njegovo firmo?«

»Rekli so, da je premeščen, kdaj in kam mi kot privatniku niso povedali. Če bi vedel, bi šel takoj za njo. Šele od Joanne sem zvedel, da je šla v Brooklyn.«

»V Brooklyn?«

»Tako je rekla, adrese ji Jennifer ni zaupala.«

»V Brooklyn, da se poroči?«

»Joanne ne ve. Nihče ne ve.«

* * *

Travis je gledal v stran.

»Ali na Brooklyn Bridge?« se mi je utrgalo.

Travis je skočil, me zgrabil za rame, tresel kot otroka.

»Kaj govoriš?

Ti vendar ne misliš, da se je vrnila na most, da bi — to pot —?«

Travisov obraz je bil bel. Usta modra. V očeh neopisljiva bolelost.

Zdaj sem jaz gledal v stran.

November 1992

Slovenci za danes

Zdomstvo - Emigracija

MILAN VOLOVŠEK, slikar, kipar, likovni kritik, industrijski menedžer, Escobar, Argentina

Imam srečo, da sem med tistimi redkimi Slovenci, ki so tega nenavadnega človeka osebno spoznali. Lani poleti (v Argentini je bila tedaj zima) sem ga celo imela za soseda na večerji v Slovenski hiši v Buenos Airesu. V notes sem si takrat zapisala med drugim naslednje: »Eruptiven Slovenec svetske kretnje, lastnosti, kakršne dá naši togosti le latinski svet (in v tem primeru tudi visoka služba v multinacionalni industrijski družbi). Iz venca košatih las in brade sveti izpod krpanovskega čela dvoje oči, v katerih so milina, poduhovljenost in svetloba, z iskro neukročenosti. In ko s svinčnikom skušam slediti njegovi pripovedi, ga kaj kmalu odložim: škoda loviti drobce, ko je tu snovi za trilogijo.« Srečava se zatem še večkrat, tudi na razstavi, kjer je nekaj njegovih platen. Za intervju ni časa.

Danes je tu intervju preko oceana! Daljava mu je seveda odvezla marsikaj, kar bi izbrskal in poživil neposredni pogovor, pa vendar je tudi tako pred nami delček neke slovenske usode, predvsem pa odkritje imenitne osebnosti — in velikega slikarja, katerega bolj pozna svet kot mi sami, še posebej v Sloveniji. Pa če mu bo zdravje dalo, si lahko obetamo srečanje z njim in njegovo umetnostjo letos jeseni v Mariboru! Dotlej pa, mojster, čim več zdravja!

Zora Tavčar

Milan Volovšek

foto Oskar Malek 1992

Kot Ted Kramolc, Vaš slikarski kolega, tudi Vi izhajate iz znane glasbene družine: Vaš oče je igral pri mariborski vojaški godbi, ob preselitvi Vaše družine v Ljubljano pa je igral v ljubljanski Operi. (Tudi Vi ste pozneje z znanim Ladkom Korošcem peli na Radiu Ljubljana in po Sloveniji v duetu! Kaj bi povedali o svojem

očetu in materi, o svojem rodu? Je bila v kom že tudi slikarska žilica? Kakšen spomin imate na svoj dom?

Oče je bil rojen v Muti v Dravski dolini, vendar družina izhaja nekje od Nove Štifte pri Gornjem gradu. S sorodniki po očetovi strani sem imel zelo malo stika. Dobro se spominjam strica Domina, ki je živel pri nas v Mariboru. Megleno se spominjam obiska v Muti, posebno prevoza čez Dravo v nekakšnem koritu po žičnici, mislim, da so ga uporabljali za prevoz rude.

Oče me je v Ljubljani dostikrat jemal s seboj na vaje v opero, tako da poznam večino oper od »profesionalne strani«: bil sem ponavadi za kulisami ali pa v orkestrski »jami«. Iz Maribora se spominjam, da nas je redno obiskoval tenor dunajske opere Rijavec. — Oče je bil v prvi svetovni vojni kot prostovoljec v srbski vojski. —

Bilo je popolnoma razumljivo, da se tudi jaz oprimem kakšnega muzikalnega inštrumenta. Izbira je padla na violino. Jaz sem levičar in sem kmalu odkril, da mi veliko bolj leži, če držim violino v desni roki in lok v levi. Za to je bilo seveda potrebno preobrniti vrstni red strun. Doma sem vadal tako, za vsako vajo na Glasbeni matici pa sem seveda strune prej spravil v »normalen« red. In zgodilo se je, kar se je moralo zgoditi: spomnil sem se, da sem pozabil zamenjati strune, ko sem v predsobi čakal na vrsto. Seveda sem na hitro začel z operacijo. Prepozno! Ko me je profesor vprašal, kakšen problem imam, sem mu ves zardel odkril skrivnost. Poslal me je domov brez lekcije in drugi dan očetu, ki je bil njegov kolega na Glasbeni matici, enostavno rekel, da me tako, kot hočem igrati jaz, on ne bo učil, ker tako igrajo cigani. Jaz sem slišal cigane, ki so bili virtuozi in veliko bolj pristni kot mnogi koncertanti. To je bil konec moje violine. — Oče je umrl, ko mi je bilo enajst let, in moji stiki z glasbenim svetom so se pretrgali. Sam sem jih nanovo navezal pozneje v pevskem zboru gimnazije. Začel sem zahajati v Rokodelski dom in sem tam spoznal Ladka Korošca. Začela sva prepevati v duetu in precej uspešno.

Milan Volovšek z ženo Majdo v Ankari 1981.

Mati je bila iz Rogaške Slatine in s sorodniki od njene strani sem imel in še imam stalne stike. Hodil sem vsako poletje v Rogaško Slatino na počitnice. Z bratrancem Janezom Karlinom sva vsako leto pripravila primitivno lutkovno gledališče in predstavljala igre, ki sva jih sama pisala. Janez je po vojni postal ravnatelj šole v Mariboru in se uspešno udeleževal na gledališkem polju. Verjetno izvira moja umetniška žilica bolj z materine kot z očetove strani.

V gimnaziji v Ljubljani sta že postala pozorna na Vaš talent znani prof. Kambič, na Vas je vplival tudi prijatelj Marijan Tršar — in do 14. leta ste se že resno ukvarjali v slikarstvu. Vendar ste se po maturi vpisali na arhitekturo pri prof. Vurniku, ki Vas je zelo cenil. Ing. Marijan Eiletz celo pravi nekje, da ste »rojen arhitekt po srcu, po značaju in intelektualnem formatu, ker ste nenehno obdelovalec prostora in oblik, mojster proporc in perspektive, imate oster občutek za barvno kompozicijo, globino in ambientacijo.« — In vendar ste se pozneje, v Bologni, kolebajoč med slikarstvom in arhitekturo, odločili za slikarstvo. In prav tako tudi v življenju. (Kar povrh tudi ni donosnejše!) Kdo ali kaj Vas je tako zapisalo slikarstvu?

Imate kak lep, zanimiv spomin na Tršarja, Vurnika, takratno gimnazijo?

Moji prvi spomini na risanje segajo v leta osnovne šole v Mariboru. Pregovoril sem sošolce, da so mi »pozirali«, in še danes se spominjam, kako me je jezilo, ker dolgo časa nisem mogel »pogrudnati«, kako naj narišem po turško prekrižane noge s frontalne strani. Rišem vse življenje. V mojem službenem življenju so vsi vedeli, da potrebujem »talking paper«, to se pravi, da brez papirja nisem mogel govoriti.

V Ljubljani sem se vpisal na arhitekturo k profesorju Vurniku. Vurnik ni dosti govoril. Vzel je svinčnik in popravil, kar je bilo treba, me pogledal v oči in pokimal z glavo, kot da bi vprašal: »Ali se ti ne zdi, da je boljše tako?« Njegov asistent je bil Filip Kumbatovič. V istem letniku je bil tudi slikar Zelenko, ki je prišel, če se prav spominjam, z

graške ali dunajske Umetnostne akademije in je imel s Kumbatovičem debate o razliki med umetniškim in arhitekturnim risanjem. V Bologni sem se vpisal na slikarski oddelek, ker arhitekturni še ni deloval. Tudi slikarski je bil neka mešanica med slikarstvom in scenografijo. Bilo je prva leta po vojni in vse se je nanovo začelo. V Bologni sva bila z Marjanom Koritnikom, ki je bil izreden risarski talent, a je na žalost kmalu po prihodu v Argentino umrl. Marijan Tršar je bil v Ljubljani precej pred menoj, kar se je tikalo risanja. Stanoval je samo kakšnih sto metrov od mene in k njemu nas je hodila cela skupina na debato in risanje. Bil nam je neke vrste mentor.

Vaša »vojaška« odisejda je izjemna: pristopili ste k Vaškim stražam na Bizoviku, postali kasneje podpoveljnik posadk v Preserju, prešli v ilegalo in l. 43 padli v partizansko ujetništvo. Ko so bombardirali partizansko postojanko, ste obležali med ranjenimi partizani in prišli kot partizan v lazaret v Kočevskem Rogu. To pa je bilo za Vas kot umetnika srečno naključje: tam ste delali skupaj z dvema umetnikoma, Božidarjem Jakcem in Nikolajem Pirnatom, skupaj ste ustvarjali letake in drugo po Dolenjskem. Nato ste ušli in kmalu Vas najdemo kot komandanta domobrancev v Lučah, konec vojne pa dočakate v Gorici. Nam lahko posredujete kak vtis o tistem bivanju v Kočevskem Rogu, o obeh umetnikih, o vzdušju tam? Ali je kaj Vašega še ohranjenega od tam?

Mehikanka 1966

V Rokodelskem domu sem prišel v stik z »ilegalo«. Italijani so me trikrat zaprli in moral sem stati vsak dan v vrsti za izbiro v internacijo. Brata so odpeljali v Gonars. Odšel sem na postojanko vaških straž na Bizovik, od tam v Podpeč in pozneje kot namestnik poveljnika v Preserje. Italijani so me poklicali na sestanek na glavno poveljstvo v Ljubljano. Sestanek je bil v resnici elegantno zasliševanje o ilegali. Vrnil sem se v Preserje in od tam odšel v prvi ilegalni odred, ki se je držal okoli Male Ligojne nad Vrhniko. Po kratkem premikanju po Krimu smo krenili na Dolenjsko. Tam so majhno patruljo zajeli partizani Gubčeve brigade. Italijanska letala so bombardirala Šmarjeto in med ranjenci sem bil tudi jaz. V zmešnjavi so vse ranjence odpeljali v bolnico v Kočevski Rog.

O srečanjih v Kočevskem Rogu bi lahko napisal knjigo. V bolnici je bil Bojan Polak-Stjenka, takrat še poveljnik Šerčerjeve brigade. Nekaj časa tudi Matej Bor. Eno noč je tam prespala delegacija, ki je šla na zasedanje Avnoja. Doktor, ki je prihajal od časa do časa, je bil Milčinski, prihajal je s psičkom, ki je bil nem, ker ga je Milčinski operiral, da ga pri pohodih ne bi z lajanjem izdal. Spoznal sem tudi dr. Lunačka, ki je bil običajno v hribih nad Starimi žagami. Bolnico je vodila Ljuba Bregant-Polakova. V Beli krajini sem prišel v stik z Nikolajem Pirnatom in nekaj časa sodeloval pri pripravi propagandnih lepakov. Srečal sem tudi Filipa Kumbatoviča.

Spomladi 1944 sem se prostovoljno javil, da grem na Štajersko. Poslali so me v štab IV. operativne cone. Ta se je premikala največ po hribih nad Savinjsko dolino. Tam sem po mnogih zanimivih dogodivščinah pristal v bolnici pri Podvolovjeku. Bolnico so 6. januarja 1945 odkrili po naključju Nemci. (Vsaj tako sem jaz mislil). Skril sem se blizu bolnice in postajal vedno bolj zmeden in začuden. Niso bili Nemci, govorili so med seboj slovensko. Skušal sem razumeti, kdo bi to bili. Nekateri so imeli dolenski naglas, drugi so govorili ljubljansčino, večina pa gorenjsko narečje. Odločil sem se — in se predal. Imel sem srečo, bili so gorenjski domobranci. Med njimi je bil Božidar Tršinar, ki me je poznal iz Ljubljane. Da skrajšam zgodbo: ostal sem v Lučah s šestimi fanti kot poveljnik postojanke. Ko je glavna skupina odšla, je v kratkem času postal položaj nevzdržen. Mislili smo, da bomo lahko posadko povečali z domačimi fanti, ki so bili bivši nemški vojaki in se po dopustu z ruske fronte niso hoteli vrniti. Nekatere sem poznal, vendar niso hoteli pristopiti, ker so jih Nemci imeli za dezerterje. Sedeti s šestimi fanti v kotlini v Lučah je bila neumnost. Odšli smo pod Veliko planino in s Svetega Primoža v Kamnik in od tam v Kranj. Jaz sem odšel v Ljubljano, kjer o meni od bombardiranja v Šmarjeti niso nič več slišali in so me uradno proglasili za mrtvega. Vodili so me od pisarne do pisarne, povsod radovednost in začudenje. Počutil sem se kot ciganski medved. V Ljubljani je še vedno delovala »ilegala«. Do danes nisem mogel izluščiti, kaj so počeli. Edini odred, ki je res odšel na teren, je bil naš - in ta je izginil v Grčaricah.

V Vipavski dolini so se pojavili prvi srbski ali dalmatinski četniki in poslali so me tja kot zveznega oficirja. Glavni štab so imeli v Šempetru pri Gorici. Proti koncu aprila so me prosili, da grem v Ljubljano, ker hoče skupina kakih petdeset ljudi od tam v Gorico. V Ljubljani sem našel osem ljudi. V Gorico se ni dalo več, ker je bila pot zasedena po partizanih. Zvedel sem, da je brat v bolnici na Studencu, in sem ga pregovoril, da se nam je pridružil. Krenili smo

Majda Uršič-Volvšek, pesnica, režiserka in igralka, Buenos Aires 1982.

preko Gorenjske. Zopet neverjetno naključje: na poti sem srečal Božidarja Tršinarja, ki se nam je tudi pridružil. Že na Koroškem, med Beljakom in Celovcem, smo se srečali s francoskimi tanki. Francozi niso vedeli, kaj početi z nami, in so nas poslali k Angležem, ti pa so nas prepeljali v Videm-Udine. Šele tam so nas razorožili in po nekaj dneh odpeljali v taborišče v Monigo.

Po begu I. 1945 imate kot umetnik spet srečo, v taborišču v Monigu spoznate Franceta Goršeta, ki vam odpira nove poglede v umetnost, tokrat v kiparstvo. Kasneje Vas najdemo kot profesorja risanja na begunski gimnaziji, kjer vzbudite pozornost s čudovito skupino lutk, hkrati pa Vas bogati tudi arhitektura, ki jo odkrivате v italijanskih cerkvah in dvorcih. V Bologni ste v študentskem taborišču ter se vpišete na univerzo: izberete slikarstvo. Potem pridete v taborišče Barletta, — spet srečno naključje, saj tam spoznate svojo bodočo ženo, Majdo Uršičevo, znano gledališko igralko in pozneje tudi pesnico.

Nekaj Vaših vtisov ali spominov na tiste čase: na Goršeta, na študij slikarstva, na Vaše delo. Ali ste se z Majdo Uršičevo poznali že v Ljubljani?

Svojo bodočo ženo Majdo Uršičevo iz Logatca sem spoznal v Monigu, in sicer pri pripravi za komemoracijo padlih in pobitih domobrancev, kjer je ona recitirala nekaj pesmi. Jaz sem se seveda vtikal v dekoracijo in pel v zboru. V taborišču so vedeli, da sem bil precej časa pri partizanih. Ko sem pripravljал lepake za komemoracijo, sem med drugimi uporabljal precej rdeče barve, katere je bilo tudi največ na razpolago. V taborišču je bilo nekaj ljudi, ki so takoj vedeli, zakaj uporabljam rdečo barvo: »Kako je ne bi, če je partizan.« Zanje sta bili samo dve strani: po-

polnoma bela in čista ter krvavo rdeča in zločinska. Imeli smo precej razkurjene debate.

V Monigo je prišel Francè Goršè in sem z njim veliko risal in razpravljal. Oba sva odkrivala benečansko kiparstvo, slikarstvo in arhitekturo. Hodila sva v Benetke, in ker sva imela vsak samo en par čevljev, sva se v Benetkah sezula in bosa prehodila mesto. Imela sva precej težav, dobiti uporaben slikarski material. Vsega je primanjkovalo. Posebno pozneje na akademiji v Bologni.

Po raznih taboriščih sem prišel v Barletto, kjer sem se z Majdo Uršičevo poročil in od tam sva skupno z drugimi odjadrila v Argentino. Majda je bila takrat že v sedmem mesecu nosečnosti in smo jo tako rekoč pretihotapili na ladjo, ker je normalno ne bi sprejeli.

Ob prihodu v Argentino I. 48 delate najprej v dekorativni stroki, kjer že pokažete svojo ustvarjalno moč, kmalu navežete stike z argentinskimi umetniki in začnete v njihovi družbi razstavljati. Eden najvidnejših arg. slikarjev Seoane Vam omogoči I. 54 prvo večjo samostojno razstavo v ugledni buenosaireški galeriji COMTE. Kaj bi povedali o tej slikarski družini? Kritike iz tistega časa Vas že uvrščajo ob bok najbolj vidnih slikarjev v Argentini in poudarjajo, da imate pred njimi celo neko prednost: prostorninsko globino. Ste ob vsem tem imeli tudi kaj gmotnega »dobička«?

Pri podjetju za dekoracijo (moje prvo delo v Argentini) je bil zaposlen tudi pisatelj Zorko Simčič, ki je pozneje odšel k podjetju za izdelovanje gramofonskih plošč. Navezal sem stike s skupino argentinskih slikarjev: Luis Seoane, Torres Agüerro, Torall Ardon, Fernando Novoa, Leopoldo Presas in še nekaj drugih. Na Tertulije sta prihajala tudi znana kritika: Osiris Quierico in Rafael Squirru, ki mi je tudi organiziral prvo razstavo. Po tem sem imel nekaj let vsakoletno razstavo.

Istočasno smo pri SKA ustanovili umetniško šolo skupno z Marjanom Maroltom, Baro Remčevom in Francetom Ahčinom. Leseno stavbo smo postavili sami. Ko smo jo dokončevali, je prišel v Buenos Aires dr. Tine Debeljak in njegov sin Tinček je pomagal zabijati deske na streho. — Vprašujete, če sem imel kakšno prednost pred argentinskimi slikarji. Takrat verjetno da. Prihajal sem iz Evrope poln vtisov in vplivov po pravkar končani vojni, vse to pa pomešano z globokimi vtisi klasične italijanske (in rimske) kulture, in sem, kot so mi sami pravili, gledal globlje v stvari. Vendar mi to gmotno ni dosti pomagalo.

Glede na to, da se prav kmalu zaposlite v popolnoma drugačni stroki, bi rekla, da slikarstvo za slovenskega umetnika pač ne more postati vir za preživljanje. Zanimivo: izbrali ste delo pri multinacionalni jeklarsko-kovinarski družbi, kjer ste kmalu dosegli visok menedžerski položaj in zaključili kariero kot samostojen svetovalec za pomembne industrijske komplekse po vsem svetu. Ta služba Vas je popeljala v mnoge države: živeli ste več let v Mehiki, ZDA, Kanadi, Franciji, Nemčiji, Turčiji, Španiji itd. Šele ko ste se upokojili, ste se vrnili v Argentino.

Katere dežele so Vas najbolj očarale? Doživeli ste tudi mnoge prave avanture. Bi nam eno ali dve opisali? Ste bili strog in zahteven šef? In če ste bili, so Vam kdaj tudi grozili? Je v navadi, da posebne uspehe tudi nagradijo z denarnimi premijami?

Volovšek z ženo v Efezu (Turčija) 1970.

Ker je moja družina medtem narasla za dva člana, hčerko Marto in sina Andreja, sem sprejel ponudbo pri avtomobilskem podjetju CAISER v Cordobi 800 kilometrov od Buenos Airesa. Ostal sem tam tri leta, slikaril bolj malo. Odhajal sem od doma ob petih zjutraj in se vračal ob sedmih zvečer. Žena Majda pa je zbrala skupino povečini študentov in organizirala eksperimentalno teatrsko skupino Acuario. Predstavljali so sodobne igre: Living room, Kristalno menežerijo itd. Skupina je pod njenim vodstvom na prošnjo vlade province Cordoba prirejala predstave po vsej provinci.

V Buenos Airesu je družba EATON iz Clevelanda začela organizirati svojo podružnico in ponudili so mi mesto šefa tehnične pisarne. S tem se je začelo moje »romanje« po svetu. Kmalu so me poslali v glavni center v Cleveland.

V Clevelandu je bil takrat kipar Francè Goršè in me je prepričal, da sem naslikal zadosti slik, da sva lahko skupno pripravila razstavo v Slovenskem domu.

Od tam sem odšel kot šef tovarne na nov projekt v Mehiko. To je čudovita dežela. Verjetno edina v Latinski Ameriki, ki je ponosna na svoj indijanski izvor. Verjetno, ker je na meji med latinskim in saksonskim svetom. Rek v Mehiki je: »Uboga Mehika, tako daleč od Boga in tako blizu Severne Amerike.« Severnim Amerikancem pravijo bratranci. Ko sem jih vprašal, zakaj, so mi povedali zgodbo: med prvimi kolonizatorji, ki so prišli v Ameriko, je bila družina z dvema hčerkama. Poštena je prišla v Mehiko...

Ker me zanima arheologija, je Mehika zame v tem pogledu raj. Nabral sem blizu 200 kosov glinastih posod in figuric različnih mehikanskih kultur. Povrhu tega je glavno mesto polno fresk slikarjev kot so Diego Rivera, Clemente Orozco, Siquieros. Stanoval sem nekaj sto metrov od ateljeja slavnega Rufina Tamaya in ga nekajkrat obiskal, kadar je bil v Mehiki, (ker je bil večino časa v Ameriki). Čisto blizu je bila tudi hiša, kjer je bil ubit Trocki. V Mehiki sem tudi odkril zanimivost, ki bi jo bilo morda vredno malo raziskati: v tovarni sem na seznamu delavcev, ki so bili večinom Indijanci iz plemena Otomí, odkril ime **Danilo Pavlin**. Ko sem šel v oddelek, kjer naj bi ta Pavlin delal, da vidim, kdo je to, mi je odgovoril — po mojem mišljenju — čist Indijanec. Ni imel pojma, odkod izhaja njegovo ime. Po poizvedovanju sem izvedel, da je bilo v bližini njegove vasi taborišče vojnih ujetnikov Maksimilijanove vojske. Ver-

jetno je bilo med njimi precej Slovencev. Jaz sem v Ljubljani stanoval v mestni hiši na Jegličevi cesti 10 (ki ima v vhodnem oboku Jakopičovo fresko), ki se imenuje Mehika, ker je bilo za časa Maksimilijana tam polje, na katerem so zbirali avstrijske vojake za Maksimilijanovo vojsko. Mogoče se bo tega poizvedovanja lotil moj sin Andrej, ki je arhitekt v Mehiki.

Katere dežele so mi napravile najgloblji vtis? Na vsak način Mehika. Pa Turčija, ki bi je jaz ne imenoval Turčija, temveč Anatolija, kot pravijo Grki v Istanbulu (za Grke še vedno Konstantinopolis). Turki so zadnji, ki so prišli. Pomislimo, da je v Anatoliji najmanj šest tisoč let dokumentirane zgodovine! Turki pa so začeli prodirati v Anatolijo prek Kavkaza pred tisoč leti. V Turčiji je mešanica mnogih skupin, ki so se tja naselile s Kavkaza.

Vprašate, če sem bil strog in zahteven šef. Strog ne, pač pa zahteven, ker sem od vseh pričakoval, da delamo kot skupina. Vedno sem dosegel dobro sodelovanje, ker sem vselej poskrbel, da sem dobro poznal posel, za katerega sem prevzel odgovornost. Od evropskih dežel sem bil presenečen v Franciji, kjer sem bil generalni direktor v Saint-Nazaire. Francija je dežela, ki je, čeprav visoko industrializirana, ekološko verjetno najbolj uravnovešena od vseh evropskih držav.

Premije za dobro delovanje so navadno — razdelitev delnic. S tem sem imel zelo neumne probleme: uradno sem

Duet z Ladom Korošcem, Ljubljana 1940.

Milan Volovšek. Lastni portret (1955). Tuš.

argentinski državljani in z ameriškim davčnim uradom sem stalno imel debate in barantanje, koliko mi bodo odšteli. Pri EATONU nas je bilo kakih šest v istem položaju in nikdar ni bilo jasno, kako naj se ta situacija razčisti. Po letih so izumili ime »Third country nationals«: to se pravi: delali smo za ameriško podjetje, pa nismo bili ne ameriški državljani, pa tudi ne državljani dežele, kjer smo delali. Zdi se, da je bil to za ameriški davčni urad nerazrešljiv problem. Jaz sem ga rešil tako, da sem EATONove delnice prodal — *pa mirna Bosna*. (Kako naj človek razume danes nastanek tega reka?)

Bivanje v tujih deželah je gotovo vplivalo na Vašo umetnost. Kaj je najbolj vplivalo: drugačnost pokrajin? Avtohtone kulture (v daljnih deželah), sočasna umetnost in arhitektura (bližnjih dežel)? Ali je delo v tehnični stroki v »public relations« imelo tudi kakšen vpliv na Vaše ustvarjanje?

V mojih slikah se jasno vidi in čuti vpliv različnih kultur, pokrajin in lokalnega vzdušja. Prvikrat, ko sem res občutil čisto fizičen vpliv ambienta, je bilo v Rimu 1945. Hodil sem po VII Apii in me ne bi popolnoma nič presenetilo, če bi srečal dva Rimljana v togah, ki bi šla mimo, rešujoč kak pravni problem. Takrat sem prvič verjel, da je zgodovina nekaj, kar se je res dogajalo. Odkril sem tudi občutek za čas. V šoli je bil Napoleon tam nekje daleč v preteklosti, na VII Apii pa je skoraj prejšnji dan stal za menoj in mi škilil čez ramo. V Mehiki sem ure sedel sredi razvalin kolonialnih samostanov in »videl« življenje v njih. Do Aztekov nisem mogel prva leta, ker še nisem vedel zadosti o njihovi zgodovini. Šele po večkratnem obisku v arheološkem muzeju (ki je čudovito urejen) sem začel dojemati mehikansko mentaliteto.

Kot slovenski umetnik v Argentini niste edini, tam je »zrasla« cela plejada dobrih slikarjev, če govorimo o emigraciji, pa se ta krog še razširi. Že v času Tedna slovenske kulture v B.A. sem na razstavi v Teatru Gen. San Martin lahko videla odlična dela sester Dolinar, Ahči-

na, Vas in drugih. Nekaj časa ste bili verjetno nekaterim celo profesor, saj ste učili na umetniški šoli SKA. Kateri so Vam bližji? Koga najbolj cenite? In kdo so Vaši ljubljenci med svetovnimi slikarji? Poznate sodobne slikarje v Sloveniji? Kateri vzbujajo Vaše zanimanje? Kdo so Vaši vzorniki?

Če govorimo o učencih umetniške šole SKA, je pravična ocenitev zelo težka. Večina, če ne vsi, so se morali s slikarjenjem ukvarjati samo ob prostem času. Kot ste videli, so razdalje v Buenos Airesu ogromne. Borba za življenje je bila in za mnoge še je silno trda. Poznejša generacija — kot na primer sestre Dolinar — ima veliko lažjo pot, ker so družine finančno že bolj na nogah, zato imajo vse pogoje, da se lahko posvečajo samo slikarstvu. — Med svetovnimi slikarji bi postavil v prvo vrsto tele: Goya, Matisse, Anton Clavé. O sodobnih slovenskih slikarjih nimam skoro nič podatkov. Zakaj? Če berem kritike, imam občutek, da kritiki med seboj tekmujejo, kateri od njih je zmožen napisati bolj zveržene, »skrotovičene« in nerazumljive stavke.

Kako Vas kot slikarja uvrščajo? In kako se uvrščate sami? Najpogosteje uporabljene tehnike in motivi?

Pri tem dovolite, da sama navedem nekaj citatov in kompetentnih mnenj v argentinskem tisku:

Zorko Simčič: »Ob vstopu v novi svet ni niti ostal v starih vodah, boječ se novih bregov, niti ni utočil v novih vodah.« »Pri slikanju mu ne gre za objekt, ni važna pokrajina, portret, tihožitje, važno je, kako rešiš zgradbo med štirimi črtami... kako doseči neko dinamično ravnotežje.« In še posebej zanimivo o zunanjih vplivih: »Latinski svet nas oplaja, navzeli smo se topline, humanosti, — anglosaksonski svet nas je vedno bogatil le z mrzlim, suhim duhom. Mislim, da smo Slovenci material, ki se le ob Latincih moremo oploditi in se resnično izraziti.«

Marijan Marolt: »Na nekaterih slikah so barvne ploskve včasih med črnimi črtami tako prozorne, kot na srednjeveških oknih. Zelo rafinirana je tudi barvna kompozicija. Človek ima vtis, da so kompozicijski uspehi pri njem plod intenzivnih iskanj... Abstraktna umetnost to ni, pač pa abstrahirajoča.«

Marijan Eiletz: »Povsod je črpal in se oplajal z avtohtonimi kulturami: v Turčiji je postal specialist za ročno izdelane starinske preproge... Njegov ustvarjalni dinamizem se je dolga leta kanaliziral v industrijskih makroprojektih.« »Zadnji čas se je Milan poglubil vase, se poduhovil. Nič več ni linearnih in ploskovnih kategorij. S presenetljivo mehkobo, ki kontrastira z njegovim na videz trdim značajem, nam odkriva nove očarljive dimenzije, preko katerih nam posreduje svoja subtilna občutja, svojo originalno vizijo stvarnosti.«

Med drugim berem tudi, da se ukvarjate z akvareli, tihožitji, grafiko, rezanjem v steklo ter dolbenjem v les in klesanjem kamna. Kaj od tega ustvarjate danes?

Kot slikarja me uvrščajo med figurativne, kar je k sreči zelo širok pojem, ker moje slike pokrivajo pas od neke sredine med naturalizmom in abstraktnostjo pa skoraj do abstraktnega. Veliko eksperimentiram in napravim nekakšne serije petih ali šestih del, kadar odkrijem novo linijo. Slikam največ olja, vendar se lotim precej pogosto akvarelov. Motivi? Figure, pokrajine, tihožitja. Vendar je motiv v sliki samo izgovor za sliko samo.

Kakor hitro začnem s prvimi linijami in barvami, motiv izgine v ozadje in je samo še eden od elementov. Drugi so: kompozicija, ritem, ravnovesje, harmonija in kup drugih. Tako se vsaka slika spremeni pravzaprav v abstrakcijo. Najtežje je odločiti, kdaj je slika gotova. Zadnje čase skušam biti čimbolj ekonomičen in poenostavljen in seveda kljub temu obdržati, kar smatram za kvaliteto. Lahko si predstavljate, da za klesanje kamna pri svojem večnem »romanju« nisem imel ne prilike in tudi ne prostora. Na žalost, ker me je to bolj sproščalo in zadoščevalo kot slikanje.

Morda imate ob vsem tudi čas za kakšen hobby? Nekdo je popisal eno od polic Vaše knjižnice in opazil drugo ob drugi naslednje knjige, ki kažejo razpon Vaših zanimanj: dva Cankarja, »Masks of West Africa, Ložarjevo Sodobno liriko, Picassa, Pintura mural, Cevčeve Preproste stvari, Barago, Peinture française in Torres-Garcia: El universalismo constructivo. (O tej zadnji ste baje rekli, da je Vaše sveto pismo.) Kaj bi dali na polico danes?

Moj glavni hobby (v resnici mnogo več kot to) so starinske preproge in to največ muslimanske molitvene iz Anatolije. V Turčiji sem si nabral lepo zbirko. Naučil sem se tudi restavriranja in jih tako vzdržujem v redu sam. Zbiratelj in prodajalci v Ankari me smatrajo za eksperta. O tem bom moral kaj napisati, ker se za starimi preprogami, ki so bile narejene v vaseh ali pa na nomadskem premikanju za domačo uporabo in ne za prodajo, skriva vsa tradicija in filozofija večinoma kavkaških plemen.

Kaj bi dal na polico danes? Težko vprašanje. Če bi moral izbrati samo eno, bi izbral Torres Agüero *Universalismo constructivo*, ki je res kot biblija za slikarja. Na žalost! Ker kot z biblijo, kadar jo beremo, se popolnoma strijamo, v praksi pa...

Mojemu možu (A. Rebuli) ste podarili rariteto, original Tomaža Akvinskega Summa theologica. Kaj vse še hranite posebej zanimivega s svojih potovanj po svetu?

Nabral sem si nekaj zanimivih starih knjig: v latinščini, španščini, italijanščini. Na primer: *Manuale Thomistarum seu totius theologiae* - Antwerpen - 1745. *Il vescovo - Dedicato alla santità di N.S. Alessandro VII* - Roma 1655. - *Zgodovina Prage* (v latinščini) - 1723 - *L'incredulo senza scusa di Paolo Segneri della Compagnia di Gesù* - Firenze 1690.

In precej drugih.

Nabral sem si lepo zbirko grških, bizantinskih in otomanskih starin. Imam tudi lepo zbirko kovancev, na primer *Antiochus III* (200 pred Kr.), starih rimskih, španske kralje, Katarino Veliko, Marijo Terezijo in še drugih srednjeveških evropskih kovancev.

Hiša, baje nekaj čudovitega, ki ste jo projektirali sami, stoji v Escobaru. Kakšna pokrajina je to? Kaj je značilno za to hišo, da vzbudi pozornost? V njej ste živeli s svojo ženo Majdo, ki je bila, kot pripovedujejo, čudovita ženska. Izgubili ste jo pred letom dni. Če ni indiskretno od mene, bi povedali nekaj besed tudi o njej? Imate tudi dve hčerki. Nekaj besed tudi o njima.

Hiša je v kraju Escobar. Vrt hiše se nadaljuje v igrišču golfa (ki ga jaz ne igram) in hiša je oddaljena dvesto metrov od reke. Znotraj je zelo logično organizirana. Atelje sem si organiziral v prvem nadstropju. Spodaj pa imam zraven normalnih prostorov neke vrste delavnico, kjer pripravljam

v glavnem okvirje za slike. Kar začudi ljudi, je notranja oprema. Kot sem že omenil, imam precejšnjo zbirko mehikanskih arheoloških posod in figuric. Seveda sem po Anatoliji nabral še kup druge »krame«. Da na kratko opišem eno steno v livingu (dnevni sobi): nad staro grško ikono visi mehikanski Kristus iz kolonijalne dobe. Takoj za tem majhna bronasta ploščica s tremi svetniki, ki je bizantinska, in nad njo mehikanska kolonijalna slika. Po sliki visi na steni muslimanska molilna preproga nad staro baskovsko skrinjo, na kateri je zraven stare pištole na kresilni kamen in osmanskim bodalom okrašena ročno gravirana posoda iz Sirije, ki je postavljena v starinski armenski bakren krožnik. Tudi druge stene so podobno obložene. Tla so polna starih anatolskih preprog.

Žena Majda je umrla kmalu zatem, ko je bila hiša dokončana. Zame in tudi za otroke je bil to grozen udarec. Bila je zelo priljubljena, kjerkoli smo bili, ker je bila, kot pravijo Španci, »odprta knjiga« in je isto pričakovala od drugih. Znana je bila kot zelo dobra gledališka igralka. Meni je bilo, kot da so me prerezali na pol. — Starejša hčerka Marijana je psihologinja v Buenos Airesu, Marta je študirala na umetnostni akademiji, a se bolj posveča družini. Sin Andrej je arhitekt v Mehiki in se je tam stalno naselil.

Med tako različnimi ljudmi v tako različnih deželah ste gotovo imeli težave. Kako so Vas sprejemali? In kako Vi njih?

Dosti sem premišljal, kako je to, da sem, kjerkoli sem bil, pred vojno, med vojno in po njej bil vedno v dobrih odnosih z ljudmi, kamorkoli me je usoda ponesla. Mislim, da vem: vse življenje sem vedno na prvo mesto postavljал človeka, osebo, ne pa neko abstraktno teorijo ali »prepričanje«. Mislim, da sem to začel doumevati, že ko mi je umrl oče. Še danes se spominjam, da se mi je zdelo grozno krivično, da je drugi dan vželo sonce, kot da se ni nič zgodilo. Čutil sem, da, kadar so osebni problemi res veliki, vse drugo ostane v ozadju, nepomembno.

Morda še Vaša misel o samostojni Sloveniji. Kako presoimate najnovejše dogajanje?

Danes imamo Slovenci svojo neodvisno državo. Zelo me boli, ko prebiram novice iz Slovenije in vidim, kako strašno neboljeni smo še kot samostojen narod. Obdolževanje, prerekanje, zelo poenostavljeno, nedemokratsko politično filozofiranje je provincialno. Danes se v svetu stvari dogajajo hitro in mi smo majhni, nimamo toliko časa, in če ga ne bomo znali prav uporabiti, kdo nas bo zopet »pogoltnil«? Ali se nam doma ne dogaja, da ne vidimo gozda zaradi dreves? (Rekel bi rajši grmovja). To je razumljivo, ker učenje demokracije ni enostavno. Vendar — če je razumljivo, ni opravičljivo! Nič ni popolnoma belo in tudi ne popolnoma črno. Vse je v kakšni niansi med obema.

V načrtu imate razstavo v Mariboru. Kaj nameravate pokazati? In Vaši novi umetniški načrti? — Kot prilogo k intervjuju sem izbrala pri dr. Mislejevi nekaj po svojem okusu. Upam, da boste zadovoljni. Ker neradi pišete, prosim, če odgovorite na kaseto, s katere bom potem odgovore pretipkala. Hvala!

**Z lepimi spomini na Vas in s pristrčnimi podrazi tudi od mojega moža
Zora Tavčar**

Za razstavo v Mariboru sem pripravil izbor olj in akvarelov. Upam, da bom lahko stvari razstavil še kje drugje. Večinoma so dela zadnjih štirih let. Sedaj čakam na datum, ker bom skušal biti tam vsaj mesec dni prej.

Prisrčna hvala za vaš trud in zanimanje in upam, da se kmalu vidimo.

Prisrčne pozdrave vam in vaši polovici. (Moški smo vedno optimisti in mislimo, da res predstavljamo kar celo polovico).

Na svidenje kmalu!

Immanol Alvarez

O aktualnih problemih naše politične situacije in organizacije

Govor dr. Ferfolje na seji SIAU 25.6.1947

V prejšnjih številkah Mladike sem objavil nekaj dokumentov iz arhiva dr. Frana Tončiča. V teh dokumentih so razvidna razhajanja, ki so kmalu po osvoboditvi, oz. končani vojni nastajala med dvema komponentama OF, oz. SIAU (Slovensko — italijanske antifašistične unije), to je med komunističnim delom, ki so ga vodili dr. Boris Puc, Branko Babič in drugi, ter narodno-liberalnim delom, kateremu sta bila na čelu, kot mi je znano, predvsem dr. Tončič in dr. Ferfolja, potem dr. Škerk in drugi.

Napetosti med tema dvema taboroma so postajale vedno močnejše in končale so se tako, kot so se pač morale: z izstopom narodno-liberalnega dela iz OF, oz. SIAU. Kmalu zatem je ta del ustanovil svojo Skupino neodvisnih Slovencev, ki je na volitvah nastopala v koalicijski zvezi skupaj s SDZ, SKSZ in SKS pod skupnim znakom lipove vejice, simbola še iz časov Edinosti.

Izstopu Tončič-Ferfoljeve skupine iz SIAU je botrovalo mnogo dejstev, nenazadnje tudi (bil je to celo povod za izstop) zločinski napad 16.8.1947 v Lanišču na dr. Jakoba Ukmarja, ko je šel tja birmovat in ga je nahujskana drhal skoro do smrti pretepla.

Dejstvo je namreč, da sta dr. Tončič in dr. Ferfolja zahtevala, da SIAU ta napad obsodi, o čemer pa slednja ni hotela niti slišati. To mi je znano tudi iz ustnih pričevanj, oz. zatrjevanj, ki mi jih je dr. Tončič večkrat ponovil.

V pričujočem zapisniku govora, ki ga je dr. Ferfolja imel 25.6.47 na seji SIAU kot odgovoren za Odsek za sodstvo in legalno-administrativno panogo, je zaznati skrb za našo skupno usodo, toda naletel je na »berlinski zid« komunističnega dela tržaške SIAU.

Niti dva meseca kasneje pa je sledil napad v Lanišču na dr. Ukmarja in njegovega spremljevalca duhovnika Bulešiča, katerega je podivjana množica ubila. Ta dogodek ni imel odmeva samo v Istri, ampak tudi v Trstu in drugod.

Drago Štoka

Tovariši!

Svoje misli sem napisal v ogib nesporazumov in da se znebim more, ki me tišči že dalj časa na možgane. Govoril bom prosto, odkrito in brez predsodkov, vendar z globokim prepričanjem, ki izvira iz mojih izkušenj in opazovanj. Prosim Vas, da se poslužujete istih vidikov, ko boste zavzeli stališče k mojemu govoru, še več, naprošam Vas, da obravnavate vse argumente, katerih sem se dotaknil. Smatram za absolutno potrebno, da si razjasnimo, kaj hočemo in kaj nameravamo storiti na potu, ki nas vodi oz. približuje našim ciljem. Govoril Vam bom seveda v svojem lastnem imenu in pod svojo osebno odgovornostjo, četudi Vam lahko zagotavljam, da je veliko drugih, ki z menoj soglašajo. Ne domišljam si pa prav nič, da bi bil nezmotljiv. Govoril Vam bom ravnodušno in v najboljšem namenu, da koristim naši stvari, vedno pripravljen, kakor sem bil zmeraj, pripoznati svoje zmote, ki mi jih boste dokazali.

I. Govorim Vam kot Izvršnemu odboru S.I.A.U., kot našemu formalnemu najvišjemu političnemu organu.

Evo naš prvi problem

In sedaj Vas vprašam, je Izvršni odbor S.I.A.U.-ja v resnici najvišji organ ali pa v bistvu samo orodje Komunistične Partije?

Po mojem je le orodje, kar tudi mora biti, kajti Komunistična Partija vodi človeštvo v socialistično državo kot v prvo etapo na daljši poti proti komunizmu.

Vendar pa SIAU, kot orodje namenu, ne bi smela te svoje funkcije prikazovati toliko v ospredju in ne bi smela biti

slepo in maloživljensko orodje, kakor se zdi, da je, in sicer tako po zunanji obliki, kakor po praktični dejavnosti in sicer:

Do pred kratkim je bil Izvršni odbor S.I.A.U.-ja, z eno samo izjemo, sestavljen izključno iz pripadnikov K.P., kateri so občinstvu vsi poznani kot taki. To je bil izviren pogrešek, morda opravičen — toda samo deloma z ozirom na posebne tržaške razmere in največ do 3.7.1946, ko se je zaključila pariška konferenca, ki je zapečatila našo usodo. Takoj nato bi se bil moral pogrešek popraviti, to je razširiti Izvršni odbor z osebami, ki so sicer v naši politični liniji, toda poznani kot izraziti nekomunisti. S pritegnitvijo dveh mož na zadnjem kongresu v Portorožu dne 30. marca t.l., ki sta Partiji zelo blizu, četudi nista v njej vpisana, eden že od starih časov, drugi z novejšega datuma, — se ni zadostno popravil začetni formalni taktični pogrešek. Zaradi tega nudi izvršni odbor brez potrebe ranljivo plat za napade nasprotnikov. Naše sklicevanje na O.F. kot **posebno telo** v ustroju SIAU-ja je malo prepričljivo za nas, še manj pa za naše nasprotnike z ozirom na pasivnost O.F., ki ji je bila pripadla po 1. maju 1945 s fuzijo oziroma vključitvijo v SIAU, čemur je naravno sledilo najino poznejše celotno ali vsaj nezadostno upoštevanje.

V naši politični taktiki je treba pri slovenskem delu prebivalstva STO-ja vedno upoštevati njegovo politično preteklost in narodno meščansko miselnost ter njegovo socialno strukturo. Slovenski del prebivalstva namreč je sicer enodušno in v celoti pristopil k O.F., a sedaj se njegovo navdušenje do SIAU-ja začenja ohlajati.

Podobne momente je treba upoštevati tudi pri onem delu italijanskega prebivalstva, ki se je še priključilo oziroma, ki se ima še le priključiti k SIAU-ju.

Smatram zategadelj za **neumestno**, če sta obe vodilni mesti sekretarjev K.P. in SIAU-ja zasedeni od **ravno iste osebe**.

V svoji praktični dejavnosti bi moral Izvršni odbor SIAU-ja razvijati bolj **iniciativno** in bolj **avtonomno** svoje delo kakor doslej in prevzeti **celotno kontrolo vsega javnega življenja v STO-ju**.

Mislim zategadelj, da je potrebna preureditev Izvršnege odbora S.I.A.U.-ja, o čemer Vam bom predložil v pretes načrt.

Zgodovinsko mesto K.P. ne bo s tem niti najmanj prejucirano. K.P. bo za svoj račun nadaljevala svojo pot brez strahu, da bi SIAU mogla zaiti na stranska pota z ozirom na odločilno silo in vpliv K.P. v sklopu SIAU-ja.

Taktika K.P. se mora baš prilagoditi **krajevnim in časovnim** razmeram in skušati doseči svoje cilje, če je potrebno tudi v postopnih etapah. Može iz bližje F.L.R.J., ki je naša zaščitnica in pobornica Sovjetske Rusije, bodo brez drugega upoštevali našo taktiko in ne bodo odrekli zaradi nje svoje pomoči.

II. Da bomo pa mogli bolje oceniti in slediti taktiki, ki jo predlagam, moramo iz **naših možganov izločiti račune** in nade v **katastrofalne izpremembe** sedanje situacije STO-ja in stopiti na praktični teren statuta STO-ja, če že ne z iskrenim prepričanjem pa vsaj s solidno pripravo.

In tu se nam nudi **drugi problem**, ki se ga moramo lotiti.

III. Imam vtis, da **sploh nismo pripravljeni** za novo življenje v STO-ju in da se bomo znašli v veliki zadregi.

Naša politična taktika **revolucionarnih metod** se bo morala umakniti na terenu STO-ja vsaj začasno, a v pretežni meri **parlamentarni** in legalni taktiki, zato da pridobimo in potem tudi ohranimo večino v parlamentu in s tem tudi v vladi. Ta večina ni tako sigurna, kakor si morda ne-

kateri tovariši domišljajo, in nas bo stalo težkega truda, da jo pridobimo.

Mi izgubljam na terenu in to tako v italijanskem kakor v slovenskem delu prebivalstva. Sindikalne volitve in izhajanje lista »Demokracija« nam bodita v opomin.

In ko si bomo tudi priborili večino, ne bomo znali kaj početi ž njo, če ne bomo imeli pripravljenih **naših kadrov**, ki bodo usposobljeni za namestitve v **državni in občinski upravi**.

Naši nasprotniki držè vse upravne pozicije trdno v svojih rokah.

Kako naj prodremo v razmerju naših političnih sil z našimi možmi v posamezne upravne panoge? Razvila se bo borba za vsak posamezen bunker.

Ali je izdelal Izvršni odbor podroben borbeni načrt?

Ali so naši kadri pripravljeni? Ali je Izvršnemu odboru o tem kaj znano?

Naprošam Vas, da bi mi to razjasnili, ker jaz o tem prav nič ne vem. In vendar bi moral nekaj o tem vedeti in celo sodelovati pri sestavi teh kadrov, vsaj pri moji legalno administrativni panogi, kjer vodim od ustanovitve MOS-a in v njegovem okviru Odsek za sodstvo, ki bo moral živeti tudi po razpustu MOS-a naprej, sicer v drugi, toda močnejši in **bolje opremljeni** obliki. Sedaj smo v Odseku za sodstvo naravnost **zadušeni** z delom, ki ga ne moremo v redu opravljati. Moje tozadevne dosedanje tožbe in opozorila naših kompetentnih predstavnikov in organov so ostala brezuspešna tako ona, ki se tičejo sedanjosti, kakor one, ki gledajo v bodočnost. Namesto da bi dobili ojačenja, vidimo, **da se sposobni može pošiljajo proč**. Je to naravnost obupna situacija!

In s tem sem Vam govoril o **tretjem problemu**, ki je potreben diskusije.

IV. Bojim se, da Izvršni odbor ne bo mogel dati zadovoljivih odgovorov na vsa ta vprašanja. V svoji dosedajni organizacijski strukturi, ki mu onemogoča koncentracijo

POD ČRTO

Smo v zamejstvu priče ukinjanju slovenske kulture?

Stanje slovenske kulture v zamejstvu ni zavidanja vredno. Ne vemo namreč, ali bodo slovenske kulturne ustanove še prejemale državno podporo, kot so jo v tem triletnju, torej v obdobju zakona o obmejnih območjih. Pri vsem tem pa se tudi sprašujemo, ali k izginjanju slovenske kulture ne prispevajo tudi nekateri zamejski forumi s prodajanjem in praktičnim ukinjanjem nekaterih važnih kulturnih postojank Slovencev v Italiji: pri Založništvu tržaškega tiska je dobršen del uslužbencev prejel odsvolilna pisma, Tržaška knjigarna je v najemu, predstave v Kulturnem do-

mu niso kdovekako obiskane, celo na osrednji Prešernovi proslavi je bilo sramotno malo udeležencev (manjkali so tudi nekateri »vidni predstavniki« naše manjšine)...

Že v preteklosti smo imeli žal priložnost opozarjati na vedno več znakov popuščanja. Zdi se, da se dobesedno hiti pri nekem odstopanju, ukinjanju, prodajanju, in to kar pred očmi slovenske zamejske javnosti, ki ni bila glede tega sploh vprašana, ali se s takim ravnanjem strinja ali ne.

Vtis imamo, da se vse to dela zgolj v imenu golega zaslužka in nič drugega. Kupčije se sklepajo na koži manjšine. Igralec slovenskega stalnega gledališča v Trstu Vladimir Jurc je pred časom po slovenski televiziji primerjal tako politiko z narodnim izdajstvom. Lahko mu samo pritrdimo

in dodamo, da je v bistvu cel vodilni kader levičarskega dela naše manjšine na vsej črti popustil italijanskemu pritisku.

Milano, Torino...

V šoli so nas učili slovenskih oblik imen italijanskih mest (Rim, Milan, Turin itd.), sedaj pa v slovenskih medijih zasledimo, da uporabljajo samo italijanske oblike. Tega se drži tudi naš Primorski dnevnik. Tako odkrijemo, da je MILANO postala prestolnica korupcije, TORINO kraj, kjer se bo odvijala prihodnja nogometna tekma Juventusa itd. Kako je prišlo do tega, ne vemo. Pač pa mrzlično pričakujemo, kdaj bodo mediji poročali o prihodnji seji italijanskega parlamenta v ROMI...

kontrole vsega javnega življenja, mislim, da teh odgovorov ne bi mogel dati.

Zaradi tega predlagam v Vaš pretres kot **IV problem** naslednji načrt reorganizacije Izvršnega odbora SIAU, ki naj vsebuje:

1. Plenum
2. Generalno tajništvo.

Ad 1)

Kompetenca: Redne plenarne seje pod vodstvom predsedništva. Vprašanje večje politične važnosti. Politična linija in taktika, pretres in odobritev poročil generalnega tajništva.

Ad 2)

Generalno tajništvo je **Izvršni delovni organ** v vsakdanji borbi pod vodstvom generalnega tajnika, ki je član plenuma in kateremu so podrejeni sledeči odseki:

a) organizacijska sekcija, ki ji načeljuje tajnik, član plenuma;

Kompetenca: tehnično administrativna koordinacija sekcij generalnega tajništva;

Osebnе zadeve;

Blagajniško poslovanje;

Kontrola podrejenih organizacij SIAU.

b) Legalni odsek pod vodstvom tajnika člana plenuma. Pod njegovo kompetenco spadajo vsa vprašanja legalno administrativnega značaja vštevši pravno pomoč za člane in organizme SIAU-ja v zadevah, ki so v skladu s politiko SIAU.

c) Gospodarsko finančni odsek pod vodstvom tajnika člana plenuma.

Kompetenca: vprašanja naše gospodarsko finančne politike. Organizacija in koordinacija naših gospodarskih ustanov.

d) Italijanski kulturni odsek pod vodstvom tajnika, člana plenuma.

e) Slovenski kulturni odsek pod vodstvom tajnika, člana plenuma.

f) Informativno propagandistični italijansko slovenski odsek pod vodstvom tajnika, člana plenuma.

Ta reorganizacija postaja tembolj potrebna z ozirom na že izvršeno razpustitev P.N.O.O.-ja in bližnjo razpustitev MOS-a.

V. **Prihajam k petemu problemu**, o katerem moramo razmišljati: **izguba na terenu tako v slovenskem kakor italijanskem delu**. Vidim zunanje znake v publikaciji lista »Demokracija« in sindikalnih volitvah.

Pakt z »Independentisti«, ki je le priložnost in taktičen, ne izravna teh izgub.

Niso vsi izdajalci, ki berejo »Demokracijo« in niti vsi sindikalisti, ki so proti nam glasovali. Med njimi so tudi dobri tovariši od včeraj, ki se danes oddaljujejo od nas, ker so ozlovoljeni po naših taktičnih pogreških, a niso popolnoma zgrajeni v politični razsodnosti in razumevanju, ki bi jih usposabljala za razlikovanje bistva od oblike, ljudi-akterjev od dobre stvari, katero ljudje večkrat neprimerno zastopajo.

Menim, da bi bilo potrebno zopet pridobiti in prevzgojiti te ubežnike, tudi za to, ker jih bomo rabili posebno v predstojećem parlamentarnem režimu. Če so se oddaljili ali če se oddaljujejo od nas tudi bivši goreči in aktivni pripadniki O.F.-a in SIAU-ja, se s tem odpira med nami **moralni raz-**

kol, ki se ga pa da z dobro voljo od naše strani premestiti. Predvsem pa je potrebna analiza vzrokov tega odtujevanja, analiza samih naših pogreškov. In tako bom razpravljal v nadaljnji točki o **šestem problemu**, ki nas mora zanimati.

VI. Naši pogreški so narazličnejše vrste. Smatram, da je eden glavnih, če ne glavni, v načinu, kako mi uveljavljamo ljudsko oblast — ki se naj istoveti z demokracijo, kakor jo mi razumemo, — v enostranski obliki t.j. samo po **strani moči** in ne tudi po **strani etike**. Tako dopuščamo, da se v nas poraja **sila po oblasti**, ki draži in tlači na vladne sloje, ki so naravno številnejši od vladajočih, četudi izražajo slednji, ali bi morali izražati, voljo vladanih, toda se žal večkrat od nje oddaljujejo.

Naši komandni položaji, od najnižjih do najvišjih, morajo biti zasedeni od ljudi, ki niso samo močni in tehnično sposobni (kar niti ni bilo in ni zmeraj), ampak ki istočasno posedujejo lastnosti etike, uvidevnosti in pravičnosti.

Pri vladanju moramo biti vsestranko boljši od včerašnjih vladajočih slojev, ki so stremeli za imperialističnimi, kapitalističnimi, oligarhičnimi ali diktatorskimi cilji, od katerih baš smo že oziroma skušamo še iztrgati oblast za ljudstvo.

Naši vladajoči, majhni in veliki, morajo vedno in povsod dajati vtis, da so pravi zastopniki ljudstva.

V tem oziru mislim, da grešimo in delamo napake ne-prestano, iz dneva v dan. Nepotrebne **trdote** in **krivice moralnega in materialnega značaja** so na dnevnem redu. Z našim prevzetnim ponašanjem oddaljujemo in žalimo občutljivost svojega bližnjega in delamo razdaljo med nami in ljudmi, namesto da bi jih s primernim ponašanjem navezali nase. Naše tehnične in strokovne pomanjkljivosti ali celo nevednosti na sploh maskiramo prevečkrat z brutalnostjo, sektaštvom ali birokratizmom.

Mislim, da mi vsi občutimo vse te pomanjkljivosti. Če bi kdo mislil, da vse to, kar delamo, je dobro in neoporečno, sem pripravljen predočiti nasprotne primere in dokaze.

To pa, kar je absolutno potrebno omeniti pri tej točki, so oni znaki, ki spremljajo in se aplicirajo s trdoto in neopravičeno neprimernostjo pri izvrševanju gotovih funkcij ljudske oblasti, kakor n.pr. pri izvrševanju sekvistrov; realizacije agrarne reforme v Istri, in posebno pri izvrševanju ljudske oblasti od strani **tajne državne policije**. Tudi tukaj mi je mogoče citirati nepotrebno trde in neprimerne primere, ki so poleg tega še kvarni za naš politični ljudski prestiž na sploh in Jugoslavije še posebej. Imam v tem pogledu pripravljene specialne primere, ki Vam jih bom predložil v Vaš pretres s povabilom, da se zanje zanimate.

VII. Končam danes — s pridržkom svoječasnega nadaljevanja — svoj govor s **sedmim aktualnim problemom** t.j. z onim, ki se tiče naše pripravljenosti za praktično uveljavljanje narodne **enakopravnosti** med Italijani in Slovenci oz. Hrvati v STO-ju. Opazam, da je ta problem najvažnejše vrste in skrajne nujnosti z ozirom na to, ker bo potrebno pričeti z uveljavljanjem narodne enakopravnosti v vseh panogah javno — pravnega življenja takoj po prihodu novega guvernerja v Trst. Imam precizen vtis, da smo tudi v tem pogledu ravno tako **popolnoma nepripravljeni**. Na nas kot najvišjem političnem organu leži **ogromna odgovornost**, kajti problem spada brez dvoma v našo specialno kompetenco. Vabim zato tovariše, da mu posvetijo svojo pažnjo in skrb.

Smrt fašizmu — Svobodo narodu!

Profesorju dr. Jožetu Felicijanu v spomin (1916-1993)

Dr. Jože Felicijan je bil rojen 28. sept. 1916. leta v Škofji vasi pri Vojniku blizu Celja. Leta 1937 je maturiral na celjski gimnaziji. V Ameriko je prišel leta 1951, in je najprej poučeval na katoliškem kolegiju (College) v Steubenville-u na jugovzhodu države Ohio. Ker tam ni bilo Slovencev, si je želel priti v Cleveland, kjer je dobil profesorsko mesto za renesančno zgodovino na katoliškem (škofijskem) St. John College-u.

Umrli je 9. aprila, na veliki petek, 1993, in je bil pokopan 12. aprila na pokopališču Assumption v Mississauga pri Torontu v kanadski provinci Ontario.

Za Veliko noč sem prejel obvestilo, da je v Torontu v Kanadi umrl profesor dr. Jože Felicijan. Nehote so pred menoj vstajale slike, kot bi gledal film, in so mi stiskale srce. Mnogo je bilo teh slik, saj sva se poznala veliko število let, tja od 1930. dalje. Prav je, da nekatere zapišem v njegov spomin.

Prvič sva se srečala na gimnaziji v Celju, vendar bila sva si le poznanca, saj je bil Jože leto ali dve pred menoj in v gimnazijskih letih je to veliko pomenilo. Čeprav je Jože celjske študente dobro poznal in vedel o vsakem kako zgodnjo, ni imel z nami tesnejših prijateljskih zvez. Vedeli smo, da je hodil vsake velike počitnice v Laško ali v Rimske toplice, kjer je bil za natakarja v tamkajšnjih turističnih hotelih, očitno, da si je prislužil nekaj denarja. Tukaj v Ameriki ni to nič posebnega, v Sloveniji pa je takrat bila to velika posebnost. Njegovo počitniško delo pa nam je vzbudilo slutnjo, da se je težko preživljal kot študent, vendar je vkljub temu imel železno voljo, da dokonča študije.

Po peti gimnaziji sem odšel v Maribor in sva se ponovno srečala šele v Ljubljani na univerzi. Zanimiva je Jožetova odločitev, da odsluži vojaški rok za rezervne častnike takoj po končani gimnaziji in tako je hodil ob počitnicah na vojaške vaje. Verjetno je tudi to storil zato, da si je vsaj malo izboljšal svoj ekonomski položaj. Ko se je pričela druga svetovna vojna je imel položaj podporočnika-intendanta. Med vojno se je pridružil slovenskim domobrancem in postal upravitelj oficirske menze v Ljubljani, zraven pa pridno pripravljaval svojo doktorsko disertacijo.

Med vojno sva se slučajno srečala na cesti in vprašal me je, kaj mislim o domobrancih. Odgovoril sem mu, da bi bilo potrebno organizirati tudi nekomunistično gverilo, brez sodelovanja z Nemci. Ni se spustil v debato, le zasukal se je in odhitel v drugo smer. Še večkrat sem opazil nekaj podobnega: Ko je prišel do svojega prepričanja o nekem problemu, Jože ni maral razpravljati o tem, ali je njegovo stališče pravilno ali ne. Nekaj podobnega sem doživel mnogo let pozneje, že v Ameriki. Sedela sva v gostilni v Clevelandu in pridružil se nama je poznanec, ki je načel vprašanje nastanka pogodbene teorije in suverenosti ljudstva. Mislim, da je bilo kmalu po izidu Jožetove knjige, ki je o tem razpravljala. Vendar Jože se ni spustil v debato. Vstal je in odšel. Ko sva se ponovno videla, sem ga vpra-

šal, zakaj se ni pogovoril s prijateljem. »Kaj bom izgubljal čas in mlatil prazno slamo z nekom, ki ne pozna problema z znanstvene strani.« Tako nekako je odgovoril Jože. Takrat sem odkril neke vrste snobizem pri njem, ki sem ga opazil še kakšenkrat. Bila so polja, kjer se je smatral za izvedenca in o takih problemih se je razgovarjal le z redki mi, ki jih je smatral za sebi enake. Priznati pa je treba, da se je v poznejših letih zelo spremenil. Postal je bolj razumevajoč.

Na ljubljanski univerzi se je vpisal na filozofsko fakulteto ter študiral zgodovino in sociologijo. Svojo doktorsko disertacijo »Carlylov nazor o zgodovini« je pripravil pod vodstvom Evgenija Spektorskega, ruskega begunca in priznanega strokovnjaka za sociologijo na ljubljanski univerzi. Svoje delo je dovršil in par dni pozneje tudi promoviral prav pred koncem vojne, aprila 1945.

Ob popolni zmedi prvih dni meseca maja 1945, se je Jože umaknil s skupino civilistov iz Ljubljane preko Ljubelja v Celovec in od tu v Lienz na Vzhodnem Tirolskem. Zadnji vlak, ki je odpeljal iz Celovca, je bil natrpan, po Spittalu ob Dravi pa se je začel prazniti. V gornji dravski dolini, po kateri je vozil vlak, je bilo polno vojakov, konjev in vozov. To so bili ruski kozaki, ki so s celimi družinami čakali, da se predajo Zavezniški vojski. Ko se je znočilo, so posamezni kozaki prišli na vlak in pričeli nadlegovati slovenska dekleta. Takrat je Jože, še vedno v uniformi domobranskega častnika, pogumno nastopil in s tem preprečil nadaljnje nadlegovanje. V Lienzu je Jože z ostalimi Slovenci pričakal prihod angleške vojske. Ker je znal angleško, se je pridružil Žebotovim dekletom ter se razgovarjal z angleškimi vojaki in podčastniki. Takrat je že bil v civilni obleki. Od vojakov so izvedeli, da so vsi občudovali Tita, svojega zaveznika, in njegove partizane in da niso imeli nobenega razumevanja za boj proti komunizmu. Takrat je baje Jože izjavil »Fantje, izgubljeni smo«. Čeprav so se mnogi nasmihali njegovi izjavi, je vsebovala bridko resnico za mnogo tisočev domobrancev in civilnih beguncev.

Takrat je ljubljanski škof Gregorij Rožman, tako se je govorilo, izposloval pri škofu v Lienzu, da je bila ta skupina Slovencev, po večini Stražarjev, poslana dalje proti zahodu, v župnijo Anras, ki leži v alpskem gorovju na levi strani doline, kjer izvira Drava. Tako je ta skupina dosegla tisto najzahodnejšo mejno črto, do katere so se naselili Slovenci v 6. in 7. stoletju. Jožetu se je vzhodnotirolska zemlja zelo priljubila. Tirolci niso samo gmotno poskrbeli za to skupino Slovencev, temveč so jo tudi obvarovali pred nevarnostjo izročitve komunističnemu režimu doma. Raztresena po malih vaseh okoli Anrasa je ta skupina slišala o izročanju domobrancev in je lahko sama videla in opazovala vračanje kozakov in njihovih družin. Dobri Tirolci, ki sami niso imeli dovolj živeža, so ga delili s slovenskimi begunci. Jože je tirolsko gostoljubje zelo cenil. Pozneje v

Ameriki mi je mnogokrat omenil, da si želi biti pokopan na Tirolskem, v vasici, kjer je živel, in da ima že vse pripravljeno za pokop. To je bilo še preden ga je zadela kap in ko se nikomur še sanjalo ni o kakšnih spremembah doma ali o zlomu komunistične samovlade.

Ponovno smo se razšli. Večina tirolske skupine je v manjših skupinah ali posamič prestopila mejo v Italijo. Tako tudi Jože. Znova sva se srečala šele v Rimu konec leta 1945 ali prve dni 1946. leta. Jože je v Rimu študiral, istočasno pa je bil z drugimi Slovenci sprejet v angleško vojsko za stražarja na Caracallah, kar je organiziral in izvedel slovenski rezervni major in zgodovinar Fran Erjavec. Kmalu se je pokazala Jožetova neomajna zvestoba tistemu, ki mu je v težavi pomagal. Med Erjavcem in ostalimi stražarji je nastal spor, zaradi katerega je Erjavec izgubil mesto poveljnika. Vsi so bili več ali manj proti Erjavcu, le Jože mu je stal ob strani. Mnogokrat mi je to omenil: »Erjavec je vsem priskrbel službo, pa so se nehvaležniki obrnili proti njemu.«

Konec 1946. leta sva se spet razšla in nato sva se srečala v Trstu konec štiridesetih let. Medtem je bil Jože sprejet v IRO (Mednarodno organizacijo za begunce), kjer je z nekaterimi drugimi Slovenci zasliševal begunce, ki so se nameravali izseliti v prekomorske dežele. Mislim, da je to bil čas, ko se je Jožetu prvič v življenju dobro godilo v ekonomskem oziru. Nakupil si je nekaj lepih oblek in lahko si je privoščil dobra kosila, kar je bilo takrat težko in zelo drago zaradi pomanjkanja hrane. Vendar kljub dobri službi in plači je ostal neke vrste samotar. Nikakor se ni mogel vživeti v tržaški slovenski družbi. Mnogo ljudi je poznal, vendar ni bil z nikomer v bolj intimnih odnosih. Ostal je nekako sam vase zaprt, kot bi se bal, da mu bo vsaka večja intimnost prinesla novo razočaranje in bolečino. Kajti Jože je bil v bistvu zelo rahločuten in čustven, čeprav je le redkokdaj to pokazal. Smrt njegovega prijatelja in sorojaka dr. Vinokota Vovka je bil eden takih redkih primerov.

V začetku 1950. nas je usoda razkropila po vsem svetu. Z Jožetom sva se naselila v Združenih državah in čeprav nisva živila v istem mestu, sva se od časa do časa sešla in malo pokramljala. Posebno se spominjam najinega pogovora v Washingtonu, D.C. v hotelu, kjer je bila konferenca ameriških zgodovinarjev, ki sva se je oba udeležila. Jože je poučeval na škofijskem St. John College-ju v Clevelandu, jaz pa na univerzi v Toledo v Ohio. Jože je igral velikopotezno vlogo gostitelja, povabil me je na kosilo, in tukaj je stekel pogovor o najinih službah. Spoznal sem, da je imel čisto evropski koncept o svoji službi. Smatral jo je za nekaj stalnega kot v Evropi in delal načrte za nadaljnje raziskovanje. Opozoril sem ga, naj še nadalje poizveduje za nova profesorska mesta, kajti pozicija na malih zasebnih šolah ni sigurna. Nič ni odgovoril, le umolknil je. Pozneje, ko so kolegiji res zaprli in je postal brezposeln, mi je rekel: »Veš, res si imel prav«. Začel je iskati novo profesorsko službo, vendar obračal se je le na poznanke, da bi mu pomagali na univerzah, kjer so poučevali. Ko sem mu pojasnil, kako je v Ameriki in na katere agencije in ustanove naj se obrne, mi je skoraj zameril, kakor da mu nočem pomagati. Končno je dobil službo na clevelandski občini in kadarkoli sem se oglasil v Clevelandu, sva šla na »lunch« v slovensko gostilno pri Strletu, kjer je bil njegov drugi dom, ali kam drugam. Zdel se mi je umirjen, vdan v usodo in se je pripravljal na upokožitev. Preden pa je šel v pokoj, ga je leta 1982 zadela možganska kap in začela se je dol-

ga doba trpljenja. Čeprav je ostal umsko priseben, se ni mogel gibati, ker je bila vsa desna stran paralizirana. Jože, ki je imel neizmerno voljo za dosego svojega cilja vse življenje, se je sedaj odrekal vsaki borbi in se je vdal v usodo. Želel si je samo še smrti.

Sprva je bil v slovenskem Domu za ostarele v Clevelandu, nato pri privatnih družinah in končno so mu prijatelji priskrbeli sprejem v slovenski Dom lipa v Torontu, kjer je tudi umrl.

Leta 1967 je dr. Felicijan izdal v samozaložbi za Slovence zelo pomembno knjigo **The Genesis of the Contractual Theory and the Installation of the Dukes of Carinthia**. Vsebinsko knjigo lahko razdelimo na tri dele: Prvi razpravlja o nastanku pogodbene teorije in o pomenu ustoličevanja koroških vojvod za njo; drugi navaja opise ustoličevanja in je važen posebno zato, ker so opisi prevedeni v angleščino; tretji del govori o Sloveniji in Slovencih s strnjeno zgodovino od naselitve do druge svetovne vojne. Najvažnejši je prvi del, katerega vsebina je nakazana že v naslovu knjige.

V prvem delu prikaže Jože v strnjeni obliki razvoj moderne kontraktualne ali pogodbene teorije, ki je igrala veliko vlogo v 17. in 18. stoletju. Njen namen je bil strmoglavljenje absolutističnih kraljev ali tiranov, ter je bila ozko povezana z ustoličevanjem koroških vojvod. Jože je posvetil posebno pozornost Jeanu Bodinu, Samuelu Pufendorfu, Johnu Lockeu in Jean Jacques Rousseauju. Temelj pogodbeni teoriji je položil Jean Bodin s svojo knjigo **Les six livres de la république**, ali na kratko Bodinova **Republika**, ki je izšla v Parizu leta 1576 in nato še leta 1580. Bodin v svoji knjigi našteje značilnosti dobrega kralja in značilnosti tirana. Njegov glavni doprinos k pogodbeni teoriji je definicija suverenosti kot najvišje oblasti, ki je prvotno pripadala ljudstvu, ter prenos te oblasti od ljudstva na vladarja, kar je bilo po Bodinu enkratno dejanje. Bodin pa tudi navede zgodovinski, torej resničen primer za prenos oblasti od ljudstva na vladarja z opisom ustoličevanja koroških vojvod. Vse razprave o oblasti in prenosu oblasti so pred Bodinom slonele na deduktivni metodi, to se pravi na abstraktnem sklepanju. Bodinovi opisi in sklepi pa slone na resničnih zgodovinskih dogodkih, kot je bilo ustoličevanje koroških vojvod. Opis obreda ustoličevanja je povzel od Eneja Silvija Piccolominija, humanista in poznejšega papeža Pija II. (1458-1464). Piccolomini je bil tajnik cesarja Friderika III. in je z njim prepotoval slovenske dežele, pozneje je postal tržaški škof in kot papež je ustanovil ljubljansko škofijo.

S svojo teorijo o prenosu suverenosti je Bodin položil temelj za nadaljnji razvoj pogodbene teorije, ki sta jo, med drugimi, izgradila Samuel Pufendorf in John Locke, služila pa je tudi Jean Jacques Rousseauju in kot bomo videli Thomasu Jeffersonu. Pufendorf je prispeval k pogodbeni teoriji s svojo razlago, da je pri prenosu najvišje oblasti ali suverenosti od ljudi na vladarje — ki je lahko ena ali več oseb — bila sklenjena pogodba najvišje stopnje, ki veže obe pogodbeni stranki, ljudstvo in vladarja. Ljudstvo mora ubogati vladarja, vladar pa mora vladati ljudstvu v prid, če tega ne naredi, postane absolutističen vladar ali tiran, potem ima ljudstvo pravico, da ga odstavi, ali da se mu upre. Nekaj podobnega se je dogodilo v Angliji, ko so odstavili kralja Jamesa II. in poklicali na prestol Williama III. in Mary leta 1688, kar je v zgodovini poznano kot slavna ali ne-

krvava revolucija. Kot potrdilo, da so Angleži pravno pravilno ravnali, je John Locke napisal svoje delo o pogodbeni teoriji **Two Treatises on Government**. Oba, John Locke in Pufendorf sta vplivala na Jean Jacques Rousseauja in njegov **Le contrat social** (1762), ki je imel velik vpliv na francosko revolucijo leta 1789 in posebno na njeno radikalno dobo.

Bodin, Locke in Rousseau so vsi gotovo vplivali na Thomasa Jeffersona. Posebna zasluga dr. Felicijana je v tem, da je nakazal, da se je Jefferson pri pripravljanju Izjave o neodvisnosti (Declaration of Independence) leta 1776 nasiljal na Bodinovo **Republiko** (izdajo iz leta 1580), ki jo je imel v svoji knjižnici. Jože je to kopijo dobil, pregledal in ugotovil sledeče. Obstaja velika podobnost med značilnostmi tirana, ki so našete v Bodinovi **Republiki**, in med obdolžitvami proti Georgeu I. v Izjavi o neodvisnosti. Poleg tega je Jefferson označil ob robu stran, kjer so našete značilnosti tirana ter pridal na koncu strani svojo kratico J. Ravno tako je Jefferson napravil obrobne oznake pri opisu ustoličenja koroških vojvod ter pridal na koncu strani svojo kratico T. Obred mu je bil konkretni dokaz, da pripada najvišja oblast ljudstvu in da je monarhija lahko samo

pogodbenega značaja, to se pravi, da ima ljudstvo pravico, da se upre tiranu. V svoji knjigi je Jože priobčil tudi fotokopije obeh mest iz Jeffersonove kopije Bodinove **Republike**.

Največja zasluga dr. Felicijana je v tem, da je nakazal povezanost slovenskega obreda ustoličevanja koroških vojvod z nastankom ameriške Izjave o neodvisnosti in tako z nastankom Združenih držav. To je dediščina, ki jo je rajni Jože zapustil Slovencem tukaj v Ameriki in doma.

V uvodu pa je knjiga tudi potrdila, kar smo vedno slutili, da je bil Jože sirota brez staršev in so mu pomagali pri šolanju dobrotniki, posebno slovenski duhovniki. Drugače pa je bil navezan le sam nase.

Po možganski kapi je Jože še dočakal, da je postala Slovenija, ki jo je tako ljubil, svobodna in suverena država in da ga je v Torontu obiskal prvi predsednik slovenskega parlamenta dr. Bučar. Zelo lepo bi bilo, ko bi se mu izpolnila še zadnja želja, da bi počival v slovenski zemlji.

Prav je, da se ga prijatelji spomnimo in pomolimo zanj, posebno še, ker nima sorodnikov. Počivaj, dragi Jože, v miru, ki si si ga zadnja leta tako želel.

Bogdan C. Novak

VLADIMIR KOS

PESMI

To pesem sem zložil v mescu procesij, daleč od doma

Cvetoče hruške padajoči cveti.

*A rad bi vprašal veter, dih valov:
še hodijo med polji z Najsvetejšim?
Še nudijo oltar Mu v blagoslov?*

Cvetoče hruške padajoči cveti.

*V spomin mi padajo, da zadiš
po prazničnem kadilu zrn poletnih —
še skrite krpe suknje mi zlatí.*

Cvetoče hruške padajoči cveti.

*Kdaj prst zemljé, s krvjo nasičena,
se spravi s kamni, vidnimi po žetvi?
Kdo ve? Naš up, procesija srca.*

Japonski venček na grob Ljubki Šorli

(V slogu »tanka« s 5,7,5,7 in 7 zlogi.)

*Vrba, klanjaj se,
kjer ji celice zdaj spe! —
V veri gledam Te:
angeli prepevajo
Tvojo novo pesmico.*

Potrpežljivo poletje Duhá

*Počasi, počasi se srčna prekata noči
napolnita z zorno krvjo, da zadiha
s svetlobo, morda za ta dan s kapljice h kapljici —
kdo vetru bo vélel, kako naj nam piha?*

*Počasi, počasi na breskvi plodovi rasto:
v okus čisto breskvín se barvajo tkiva
in v vonj, ki poljub mu je sonca podaril opoj —
srpanov si dež večkrat vest z njim umiva...*

*Počasi, počasi roké se podmorske zemljé
stegujejo k sanji prдавne celine,
drhté in čakaje. Obzirno vulkanske nogé
premikajo se pod tovorom davnine.*

*Počasi, počasi približa se svetlu nam um —
kako čudovit je, strašan in zamotan!
Ah, koliko traja stezà od odkritja v izum...
In koliko časa, da zmaga dobrota...*

*Počasi, počasi, počasi navzočnost Duhá
(ki v Njem troedina ljubezen odseva)
spreminja zemljó nepregibnih dovodnic srcá.
Poletje prehaja v jesen in prepeva.*

● NEKAJ O PARTIJSKI LOGIKI

V ISKRI, listu Spetičeve SKP, se člankar zgraža nad nelogičnostjo v bratski prenoviteljski partiji DSL. Prenovljeni komunisti so namreč v Primorskem dnevniku oznanjali slovenskemu volilnemu telesu z debelim naslovom: *Miloš Budin — glavni kandidat na listi DSL*. V italijanskem listu istega založnika Melzija pa je ista partija najavljala: *Perla Lusa — capolista, seguono Budin e Poli* (nosilec liste je Perla Lusa, sledita Budin in Poli). Pri tem se Iskra zgraža, češ, eden obeh dnevnikov torej potvarja resnico. Ampak tudi sama Iskra podleže podobni nelogičnosti. Na isti strani najdemo ti dve trditvi: »Slovenska skupnost, potem ko se je odpovedala volilni povezavi s SKP, ki je zahtevala, da ne sme sklepati zavezništva s Krščansko demokracijo, je obsojena na izginotje.« In v istem članku malo niže: »Iskreno povedano, čudi nas, da se pokrovitelji SSk v matični Sloveniji, predvsem Peterle in njegova Krščanska demokracija, niso resneje zavzeli pri italijanskih demokristjanih, da bi ji zagotovili preživetje.« Najprej ji torej to prepovedujejo, nato pa ji očitajo, kako da se ni povezala...

● MOJCA IN NJEN PONTIFEX

V Mladiki smo že opozorili gospo Mojco Drčar Murko, dopisnico Dela v Rimu, da njena alergija do besede »papež« ali »Sveti oče« ne opravičuje njene uporabe smešnega in po slovenskem pravopisu — pa tudi italijanski sodobni rabi — nemogočega *pontifexa*. In ga imamo zopet tu! V temu primernem strupenkastem članku, kjer govori v zvezi s papeževim obiskom na Siciliji o »dvournosti katoliške Cerkve« in o tem, kako hladno je papeža sprejela Sicilija. Njen članek pa je izšel iste dni kot članek v Primorskem dnevniku, ki je bil uglasen na splošno razporejen ob tem dogodku v italijanskem tisku; to je bilo nadvse pohvalno, saj si je papež upal javno napasti sicilsko mafijo. Kaj pa bi gospa Mojca še želela? In sprejem množice, če sklepamo po odmevih v levem in desnem italijanskem tisku, je bil, kot je to v navadi. Mafijci pa seveda, razumljivo, niso noreli od navdušenja. Tako je torej bilo s »pontifexom«.

● NEKAJ ZA ETNOGRAFE

Če strokovnjakom za etnografijo, podrobneje za vprašanje slovenske folklorne še ni vse jasno, jih lahko pouči gospod Marko Crnkovič v STOPu: »Kič izhaja iz folklorne, to je menda jasno: ne prvi ne druga nista nič drugega kot to, kako si mali Janezi predstavljajo umetnost. Seveda pa ima folklor to nedosegljivo intelektualno prednost, da si jo pod vplivom nacionalnega vprašanja in arhivske patine predstavljajo kot umetnost tudi veliki Janezi.« Tako, zdaj veste. In lahko ugovarjate — ali »pustite stati«...

● SKGZ-ju V PREMISLEK

Verjetno gospodje pri Slovenski kulturno-gospodarski zvezi prebira jo ljubljansko Delo. Če ga ne, pa tudi drugim je vredno navesti kak citat iz članka znanega novinarja Marijana Zlobca ob sedanji krizi naših kulturnih ustanov v zamejstvu:

»Slovenska kulturno gospodarska zveza kot »krovna organizacija« zamejskih Slovencev pa bolj ali manj brezbržno molči, na tihem pa ukrepa proti svoji duhovni substanci, ki ji daje intelektualno in nacionalno identiteto, kohezivno moč in trdne temelje za lasten obstoj... Vtis je, da je SKGZ ravno kulturo pustila na cedilu, in to v trenutku, ko uradna slovenska politika v Ljubljani poskuša s kulturno promocijo pritegniti pozornost mednarodne javnosti...«

S Prešernom bi pristavili:

... ti le dobička išeš,
bratov svojih ni ti mar,
kar ti bereš, kar ti pišeš,
mora dati gotov d'nar!

● PRETVORBA TOVARIŠIJE V MAFIJO

Vredno je opozoriti na nekaj odstavkov v članku Mladena Švarca (SL 24.5.):

»ZKS-SDP si je zagotovila svoj uspeh na volitvah 1990 delno zato, ker je ohranila jedro kadrov in jedro svojih »vernikov«. Ta okleščeni, toda zato preverjeni ostanek nekdanje totalitarne partije pa je še vedno lahko uporabljal udbovske informacije in partijsko zaupniško mrežo (operacija Fokus)... Bistveno je bilo, da se Demos blokira, in navezava z udbovskim aparatom je za to zadostovala. — Na volitve 1992 je tako prenovljena in ohranjena lahko šla kot sodob-

no organiziran, profesionalni strankarski aparat — in to celo brez glasov članov mreže Fokus. Ti so lahko sodelovali v drugih igricah... Treba je poudariti, da je »ustavljanje desnice« z razcepom v SDZ, z odhodom SDSS »na levo«, oblikovajem Zelenih-ekološke socialne stranke itd. očitno sinhronizirana akcija. S tem je očitno odstranjena še zadnja bojazen nekdanjih rdečih oblastnikov o radikalnem razčiščenju s totalitarno preteklostjo... To potrjuje tudi *Ciril Ribičič* v svoji knjigi *Rad sem jih imel na str. 55*:

»Skupaj smo ocenjevali politično situacijo in menili, da je bolj malo možnosti, da bi uspela želja desnice po političnih procesih zaradi poveljnih deformacij in pobojev in da gre bolj za predvolilne afere kot za realno možnost. Oče (Mitja Ribičič!) in mama pravita, da morata urediti premoženjske zadeve, predno pride do kakšnih nepredvidenih težav.«... In pisec članka zaključuje z ugotovitvijo, »da pretvorba tovarišije v mafijo prihaja na dan samo po zaslugi njenih notranjih sporov in spopadov.«

● ZADNJI KRIK TITOVIH MLADINCEV

S tem naslovom Igor Krišnar navaja podatke o tem, da bodo študentje ljubljanske univerze 25. maja praznovali *Dan mladosti*:

»Lepo je v naši domovini biti mlad!« To je geslo prireditve »Dan mladosti«, ki je ob 101. obletnici rojstva maršala Tita pripravila njihče drug kot študentska vlada Študentske organizacije Univerze v Ljubljani. Manjka samo še geslo: »Mi smo Titovi, Tito je naš!« Na prireditvi bodo nastopile rock skupine iz vseh »bratskih republik« naše nekdanje domovine. Pokrovitelji omenjene prireditve pa bodo Slovenske novice, Radio Glas Ljubljane, Radio Slovenija, Benetton, Ljubljanska banka, West in Radenska... Zakaj prireditve ravno na nekdanji Dan mladosti oziroma na maršalov rojstni dan? Z osamosvojitvijo Slovenije se torej študentom ne zdi vredno podpreti demokratičnih pridobitev svojih predhodnikov. (Tu našteje vrsto študentskih pobud v zadnjih dveh desetletjih). Pred zaključkom študija sem torej dočakal, da moji kolegi objokujejo Jugoslavijo in »tovariša Tita«.

Kritikastrček

V DSI se je končala sezona 1992-93

Prof. Stanislav Soban (desno) je letošnji nagrajenec Črnetovega sklada.

Ob sklepu letošnje sezone se je v Peterlinovi dvorani v Trstu zvrstilo kar lepo število pomembnih in prav lepo obiskanih prireditev. Prvi ponedeljek v maju je bil posvečen volitvam, o katerih je spregovoril deželni tajnik SSk Ivo Jevnikar. Na istem večeru pa so pred tem še proslavili osemdesetletnico prof. Martina Jevnikarja, o čemer smo pisali že v prejšnji številki. Naslednji ponedeljek, 10. maja, je prof. Fedora Ferluga Petronio predstavila knjigo dr. Francke Premk »Korenine slovenskih psalmov«.

V ponedeljek, 17. maja sta dr. France Dolinar in predstavnik založbe inž. Janko Jeromen predstavila reprint Grudnove in Malove Zgodovine slovenskega naroda. 24. maja je Aljoša Žerjal prikazal svoje filme o slikarjih Spacalu, Brumattiju in Stocci in še potopisnega o Tibetu. Zadnji večer v mesecu so v DSI prepustili Skladu Dušana Črneteta, ki je tudi letos nagradil človeka za delo, opravljeno v smislu Črnetovih smernic o slovenstvu, krščanstvu in demokraciji. Letošnji nagrajenec je prof. Stanislav

Soban, ki letos praznuje tudi osemdesetletnico. 7. junija je bilo v DSI več uglednih gostov s Slovenske akademije znanosti in umetnosti: mag. Igor Grdina, dr. Tine Logar, dr. Janko Kos in prof. Jože Faganel so obširno prikazali vso problematiko okrog Brižinskih spomenikov, ki so pred kratkim izšli v fotostatičnem ponatisu. V istem tednu in sicer v četrtek, 10. junija, smo v Peterlinovi dvorani doživeli še eno pomembno predstavitev knjige Plečnikovi kelihi, o kateri sta govorila dr. Peter Krečič in arh. Rok Kvaternik. Sklepni večer sezone je bil v ponedeljek, 14. junija, ko so v društvu počastili osemdesetletnico pesnika Vinka Beličiča. O njem in njegovem delu je govorila prof. Ester Sferco. Pesnika sta Mladika in Knjižnica Dušana Črneteta presenetili z miniaturno izdajo zbirke Bližine in dalje. Pesniku pa so poleg predstavnikov društva čestitali še državni sekretar republike Slovenije za Slovence po svetu dr. Peter Vencelj, ravnateljica Abramijeva v imenu slovenskih šolnikov, dr. Markuža v imenu goriške Mohorjeve in g. Kocmur v imenu slovenske argentinske skupnosti.

DSI bo čez poletje prekinilo redno dejavnost. Čaka pa ga ničkoliko dela za pripravo jesenske Drage. Peterlinovo dvorano bodo poleti preuredili in v njej opravili najnujnejša dela pri elektriki in drugo.

Dr. France Dolinar in inž. Janko Jeromen sta v DSI predstavila Grudnovo in Malovo Zgodovino slovenskega naroda.

Gost DSI Aljoša Žerjal.

Dr. Janko Kos, dr. Tine Logar, mag. Igor Grdina in prof. Jože Faganel ob predstavitvi Brižinskih spomenikov v Peterlinovi dvorani.

JOŽE CIUHA V PARIZU

Slikar Jože Ciuha je 30. aprila odprl osebno razstavo v Parizu, kjer je tudi središče njegovega umetniškega ustvarjanja. Na ogled je dal 30 del. V pripravi pa so še tri njegove večje razstave: v Benetkah, prihodnje leto pa v Ljubljani in Parizu.

SKUPNOST BREZ IMENA

Knjigo o Slovencih iz videmske pokrajine Skupnost brez imena, ki je izšla prej v italijanščini, nato pa še v angleščini, napisala pa sta jo Ferruccio Clavara in Riccardo Ruttar, so predstavili tudi v Thunder Bayu v Kanadi, kjer so beneški izseljenci odprli še fotografsko razstavo o Nadiških dolinah in pa razstavo obrtništva.

UMRL REŽISER F. ŠTIGLIC

4. maja je umrl v Ljubljani eden najpomembnejših slovenskih filmskih ustvarjalcev, režiser, profesor in dekan na AGRFT, pobudnik slovenskega mladinskega filma France Štiglic. Rodil se je leta 1919 in se uvažal v dramatiko pri Osipu Šestu. Med vojno je bil v partizanih, po njej pa je posnel prvi slovenski celovečerni film Na svoji zemlji, ki govori o boju Primorcev in o Trstu med II. svetovno vojno. Tudi naslednji film je posvetil Trstu. Veliko je delal po Jugoslaviji, skupno pa je režiral 16 celovečernih filmov. Najbolj znani so Deveti krog, Dolina miru, Balada o trobenti in oblaku, Amandus, Pastirci, Ne joči, Peter, Bratovščina sinjega galeba.

UMRL P. MAVER GREBENC

Po dolgi bolezni je 7. aprila umrl v avstrijskem kraju Huben, kjer je bil 26 let župnik, cistercijski pater Maver Grebenc. Star je bil 82 let. Sodeloval je tudi v zdornem tisku, zlasti v zvezi z zgodovino »belih menihov« na Slovenskem.

KAM PELJEJO NAŠE STEZICE...

To je naslov novega niza oddaj slovenskega dela koprskе televizije, ki ga ureja Marij Čuk iz Trsta, v živo pa jih snemajo vsak teden na županstvu v Dolini, predvajajo pa ob nedeljah zvečer. Prva oddaja, posvečena razpravi o zamejskih medijih, je bila 16. maja. Koprskа televizija je s tem nizom in drugimi pobudami pokazala veliko pozornost do Slovencev v Italiji.

PROSEŠKA SREDNJA ŠOLA

Srednja šola Fran Levstik na Proseku pri Trstu je 22. maja proslavila 20-letnico celodnevne pouka. Poleg akademije so dijaki s svojimi profesorji pripravili še 242 strani debelo priložnostno knjigo.

PISATELJI NA BREZAH IN NA BLEDU

Maja je bilo na Brezah na Koroškem 22. mednarodno pisateljsko srečanje. Udeležilo se ga je kakih 50 ustvarjalcev iz desetih držav. Razgovarjali so se o spremembah v Evropi po zlomu komunizma.

Na Bledu pa je bilo 26. mednarodno srečanje pisateljev združenja PEN. Razprave so se vrtele okoli pomenljivega naslova: Mar sem jaz varuh svojega brata?

SKD BARKOVLJE

Razpis natečaja za izvirno slovensko popevko

Slovensko kulturno društvo Barkovlje, Ul. Cerretto 12 - Trst - razpisuje natečaj ob III. FESTIVALU SLOVENSKE POPEVKE V TRSTU, ki bo predvidoma v prvi polovici decembra 93. Odprt je zamejskim Slovencem. Avtorji lahko sodelujejo samo s popevkami, ki niso še bile javno izvedene ali posnete. Glasba in besedilo v slovenščini morata biti izvirni.

Udeleženci natečaja morajo poslati prispevke v treh izvodih z označeno harmonijo, tempom, besedilom pod notami in priložiti tri izvode posebej natiptanega besedila.

Organizator si pridržuje pravico za aranžma šestnajstih popevk, ki jih bo strokovna komisija izbrala. Vse bo spremljal orkester festivala. Prve tri bodo nagrajene.

Slovensko kulturno društvo Barkovlje bo odločalo o radijskem in televizijskem snemanju.

Udeleženci lahko pošljejo svoje skladbe s priporočenim pismom ali pa jih prinesejo osebno na naslov: La Calzatura, Ul. Udine 3, 34132 - Trst - najkasneje do 1. septembra 1993.

Prispevki morajo biti anonimni, zato je treba napisati na hrbtno stran skladbe geslo. Isto geslo je treba prepisati na ovojnico, v kateri mora biti list z osebnimi podatki avtorja: priimek in ime, starost, kraj rojstva, bivališče, morebitni vpis v SIAE. Ovojnico je treba nato zalepiti in jo priložiti popevki. Vsak udeleženec natečaja lahko predlaga izvajalca.

ZDOMSKI SLIKARJI

Konferenca za Slovenijo pri Svetovnem slovenskem kongresu in Slovensko umetnostno zgodovinsko društvo sta 6. maja priredila v Cankarjevem domu v Ljubljani niz predavanj uglednih likovnih kritikov in zgodovinarjev o življenju in delu naslednjih slovenskih zdomskih slikarjev: Veno Pilon, Bara Remec, Stanislav Rapotec, Aleksa Ivanc, Milan Volovšek.

MAJENCA V DOLINI

Letošnja Majenca v Dolini je bila posebno bogata. Ob tradicionalnem postavljanju »maja« je bilo več pobud, ki gredo od 37. občinske razstave vin do ex tempora za otroke, ki ga je priredilo Slovensko dobrodelno društvo, od razstave beneških likovnikov v Torkli do razstave zamejskega umetniškega obrtništva v cerkvi sv. Martina pa do predstavitve italijanskega prevoda povesti domačina Borisa Pangerca Majenca, ki ga je z naslovom L'albero del maj opravila prof. Marija Cenda.

JEZIK NA MEJI

V centru Štrekelj v Sesljanu je devinsko-nabrežinska občina predstavila 29. maja film o jezikovnem znanju otrok ob meji. Po naročilu občinske uprave ga je izdelala družba Ponteco. Besedilo in scenarij je napisal Pavel Stranj, za režijo in montažo sta poskrbela Sergio Ferrari in Samo Milavec. Ob predstavitvi filma je občinska odborica za šolstvo Vera Tuta Ban uvedla še strokovno okroglo mizo, ki so se je udeležili Silvo Fatur iz Kopra, Majda Kavčič in Stanka Čuk iz Trsta ter Avguštin Malle iz Celovca.

MAŠA ZA LOJZETA BRATUŽA

To je naslov televizijskega dokumentarca o liku narodnega mučenika, glasbenika Lojzeta Bratuža in o trpljenju Primorcev pod fašizmom, ki ga je predvajala slovenska televizija 20. maja. Posnela ga je v koprodukciji s Svetom slovenskih organizacij. Pripravila ga je Dorica Makuc, režiral pa Marjan Frankovič.

EVROŠOLA

Na tretjem srečanju manjšinskih šol iz Evropske skupnosti med Frizijci na Nizozemskem je letos sodelovala srednja šola Ivan Cankar iz Trsta. Na svoji zaključni šolski prireditvi so dijaki nato poročali o svojih doživetjih z nizom diapozitivov in videokaseto.

V društvu Tabor na Opčinah je svoje akvarele razstavljal naš sodelavec in urednik Edi Žerjal.

UMRL DR. PAVLE ZABLATNIK

V 81. letu je 27. maja nenadno umrl v Celovcu znani koroški duhovnik, kulturni in znanstveni delavec dr. Pavle Zablatnik. Rodil se je 4. decembra 1912 v Bilčovsu, kjer je imel 3. junija veličasten pogreb. Obrede je vodil krški škof Kapellari, spregovorili pa so predsednik Krščanske kulturne zveze Zerzer, ravnatelj slovenske gimnazije Vospernik, predsednik Zveze slovenskih organizacij Šturm in Herta Laussegger za celovško univerzo. Še pred tem je bila v Celovcu žalna seja. Govorniki so se spomnili njegove duhovniške poti, ki se je začela leta 1938, nadalje dela na slovenski gimnaziji, kjer je poučeval od njene ustanovitve in kjer je bil ravnatelj v letih 1968-78, predsednikovanja Krščanski kulturni zvezi v šestdesetih letih, znanstvenega in publicističnega, zlasti narodopisnega dela.

SLOVENSKI KRŠČANSKI IZSELJENCI V EVROPI

Prejeli smo kratko poročilo, da so se 15. in 16. maja sestali v Slovenskem domu v Parizu člani izvršnega odbora SSKIE (Sveta slovenskih krščanskih izseljencev v Evropi) pod predsedstvom dr. Branka Zorna. Med drugim so sklenili, da bo 5. Višarsko srečanje treh Slovenij letos izjemoma drugo nedeljo avgusta. Program pa se bo pričel že dan prej z okroglo mizo v župnijski dvorani v Žabnicah.

29. OBČNI ZBOR ZSKD

Na 29. občnem zboru Zveze slovenskih kulturnih društev (nekdanje Slovenske prosvetne zveze) 22. maja v Gorici so razpravljali o kulturi kot temelju identitete ter o moči dialoga. Predsedniško poročilo je prebral Ace Mermolja. Nagrade za življenjsko delo so prejeli Vilko Fajt, Kiljan Ferluga, Oskar Kjuder, Darjo Lovriha, Milan Pernarčič in Ivan Petejan.

A. PREGARC V PARIZU

Tržaški pesnik Aleksij Pregarc je 17. maja sodeloval na literarnem večeru ustvarjalcev iz Furlanije-Juljske krajine, ki ga je priredil v Parizu tamkajšnji Italijanski kulturni inštitut. Osnova ga je pariško-slovenski kulturni delavec Evgen Bavčar. S svojimi deli in recitacijami sta nastopila Slovenec Aleksij Pregarc in Furlan Celso Macor. Pregarc je imel dan pred tem še posebno srečanje s pariškimi Slovenci.

Tradicionalni praznik pevcev in pevk Vesele pomladi je tudi letos privabil v park Marijanišča na Opčinah lepo število prijateljev mladine.

SPOMIN NA POBITE

Na pobudo Nove slovenske zaveze je bilo odkritih v zadnjih tednih več spominskih plošč, ki v posameznih župnijah prinašajo imena doslej zamolčanih žrtev vojne na protikomunistični strani, zlasti pa po vojni pobitih domobrancev. V nedeljo, 13. junija, so bile na primer tri take slovesnosti: na Krki, na Rakitni in v Veliki Ligojni.

MARKO KRAVOS 50-LETNIK

Tržaški pesnik in urednik pri Založništvu tržaškega tiska Marko Kravos je 8. maja srečal Abrahama. Pri založbi Mihelač v Ljubljani je ob tej priložnosti izšel izbor 70 njegovih poezij Sredi zemlje Sredozemlje. Spremono besedo je napisal Tone Pavček. Sam Kravos pa je ob jubileju izdal za prijatelje krajšo »pravljico za odrasle«.

Pastirčkov dan se je 2. maja odvijal v gozdičku sklada Mitja Čuk na Opčinah.

REKE MOJEGA ŽIVLJENJA

Krščanska kulturna zveza je 12. junija ponovila v župnijski cerkvi v Štandrežu pri Gorici »večernice v čast škofu-spoznavalcu Antonu Martinu Slomšku ob 130-letnici smrti za soliste, glasbila in mešani zbor« Reke mojega življenja. Besedilo je napisal tržaški pisatelj Alojz Rebula, glasbo pa Jože Ropitz, ki je tudi dirigiral koncert.

UMRL STANE BIDOVEC

V Mariboru so 9. junija pokopali tržaškega političnega delavca Staneta Bidovca. Bil je brat bazoviškega junaka Ferda. Rodil se je leta 1909 v Trstu in študiral v Ljubljani, kjer se je pridružil prej tigrovcem, nato pa KPS. Kot aktivist OF je bil zaprt v Dachau. Po vojni je bil podpredsednik SPZ v Trstu, ob kominformu pa se je opredelil za Vidaliha in bil med drugim odgovorni urednik Dela. Nato se je z njim razšel, stopil v socialistično stranko in se nato umaknil v zasebnost.

UMRL PISATELJ IVAN POTRČ

V Ljubljani je 13. junija umrl v 80. letu starosti pisatelj Ivan Potrč. Rodil se je pri Ptuj in veliko pisal ravno o štajerskem človeku, zlasti o kmetu. Med vojno je bil v partizanih in v taborišču Dachau. Njegovo najbolj znano delo je roman Na kmetih, pisal pa je tudi povesti in novele. Leta 1947 in 1955 je prejel Prešernovi nagradi na književno delo.

NAGROBNIK ZA DR. J. PREŠERNA

V nedeljo, 23. maja, so cerkveni pevski zbor in drugi verniki, ki se zbirajo v cerkvi Novega sv. Antona v Trstu, obiskali grob msgr. dr. Jožeta Prešerna v Smolenji vasi pri Novem mestu. Leto dni po njegovi smrti so mu tržaški verniki postavili lep nagrobnik.

UMRL GOSPODARSTVENIK ANTON NANUT

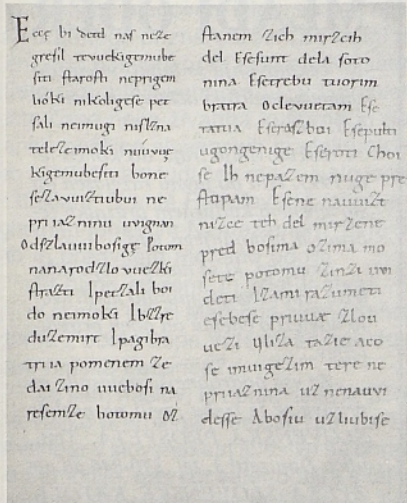
V Gorici je 31. maja podlegel hudi bolezni gostinec in hotelir Anton Nanut. Bil je znana osebnost na Goriškem, saj si je zelo prizadeval za rast slovenskega gospodarstva v zamejstvu. Udeleževal se je v Slovenskem deželnem gospodarskem združenju, kjer je bil podpredsednik, po osamostvojitvi goriškega dela pa je postal predsednik Slovenskega gospodarskega združenja Gorica.

UMRL DUHOVNIK A. KRIŽMAN

V Ekvadorju je 29. aprila umrl Andrej Križman. Bil je med najstarejšimi slovenskimi duhovniki, saj se je rodil 28. avgusta 1898 v Komendi, v duhovnika pa je bil posvečen leta 1923 v Ljubljani. Po prvi svetovni moriji je bil dokaj levo usmerjen, vendar se je srečal s krščanskim socialnim naukom, postal duhovnik in socialni delavec. Bil je tudi politično dejaven v SLS. Ob razhodu v Jugoslovanski strokovni zvezi je bil med ustanovitelji Zveze združenih delavcev in urednik Slovenskega delavca. Pisal je o stanovski ureditvi. Med drugo svetovno vojno je bil zelo dejaven v protikomunističnem taboru, saj je bil med drugim med ustanovitelji Slovenske delavske zaveze in četniški kurat na Gorenjskem. Ko so ga aretirali Nemci, so ga poslali v taborišče pod Ljubljano. Po vojni je v Italiji delal v Socialnem odboru v Rimu in bil med ustanovitelji Družabne pravde. Nato se je izselil na misijonsko področje v Ekvador, kjer je bil župnik in tudi generalni vikar v škofiji Portoviejo.

PISATELJ ZORKO SIMČIČ NA OBISKU

Po 48 letih zdomstva je 5. junija z večjo skupino rojakov iz Argentine dopotoval na obisk v Slovenijo pisatelj, pesnik, dramatik in esejist Zorko Simčič. V zadnjem obdobju je prejel v našem zamejstvu, kjer je bil tako in tako že znan, literarno nagrado Vstajenje, v Ljubljani pa nagrado iz Prešernovega sklada.

Ob koncu sezone so v DSI predstavili dve dragoceni in pomembni knjigi, primerni tudi za darilo. Gre za fotostatičen reprint Brižinskih spomenikov in za knjigo Plečnikovi kelihi. Obe knjigi toplo priporočamo.

Katoliški izobraženci z Obale in Društvo slovenskih izobražencev so ob koncu sezone pripravili skupen izlet v Hrastovlje in Beram v hrvaški Istri.

REBULA IN PAHOR AKADEMIKA

Tržaška pisatelj ALOJZ Rebula in Boris Pahor sta bila konec maja izvoljena za zunanja dopisna člana Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Predsednik SAZU France Bernik je skupno proglasil 22 novih rednih, dopisnih in zunanjih dopisnih članov te naše najvišje kulturne in znanstvene ustanove.

ANDREJ ŠIFRER V ARGENTINI

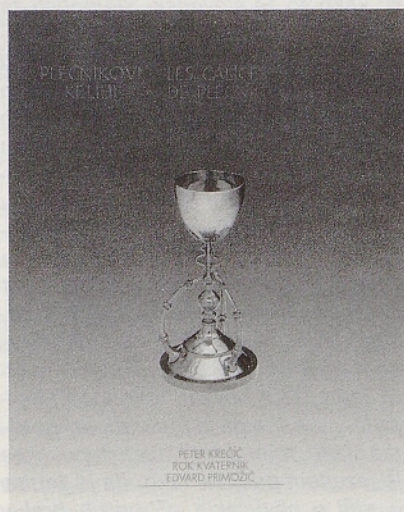
Na gostovanju med Slovenci v Argentini je bil slovenski kantavtor Andrej Šfrer. Nastopal je v več krajih, poslovilni koncert pa je imel 29. maja na Slovenski pristavi v Buenos Airesu.

ENOTNA LISTA

Pri Cingelcu na Trati pri Borovljah so se 22. maja zbrali delegati Enotne liste iz vse Koroške. Na deželnem zborovanju so potrdili sklep o samostojnem nastopu na prihodnjih deželnih volitvah. Razpravljali so tudi o javnopravnem zastopstvu slovenske manjšine v Avstriji. Za predsednika EL je bil potrjen Andrej Wakounig. Prisotne so pozdravili predsednik Narodnega sveta koroških Slovencev Matevž Grilc, podpredsednica Zveze slovenskih organizacij Sonja Wakounig, predstavnik Južnotirolske ljudske stranke Hubert Frasnelli in deželni tajnik Slovenske skupnosti Ivo Jevnikar iz Trsta, ki je stranko zastopal skupno z deželnim predsednikom Marjanom Terpinom.

PREGLED MANJŠINSKIH MEDIJEV

Pri založbi University of Wales Press v Aberystwythu v Veliki Britaniji je izšel prvi zvezek pregleda televizijskih in radijskih postaj, tiska, založb, knjižnic in knjigarn, s katerimi razpolagajo narodne manjšine v državah članicah Evropske skupnosti. Gre za delovni načrt skupine Mercator, ki jo je ustanovil Evropski urad za manj razširjene jezike s finančno pomočjo Evropske skupnosti. V prvi knjigi The Mercator Media Guide, ki jo je uredila Janet Davies, je na 224 straneh prikaz položaja devetih manjšin. Med njimi so Slovenci v Italiji, za katere je 18 enot in splošno predstavitev napisala Tržačanka Vida Valenčič, ki je eno akademsko leto delala v omenjeni ustanovi v Walesu.

SLOVENSKI JEZUITI, št. 153, april 1993, Maribor

Revija-dvomesecnik manjšega priročnega formata na 32 straneh, ki jo prebere z užitkom vsak katoličan, v sočno informacijo pa bo tudi nekristjanu. List se sam skromno označuje kot »Informativni list za naše prijatelje«, izdaja ga slovenska provinca DJ-Družbe Jezusove, to je jezuitov, urednik pa je Franc Kežar. Izhaja v Mariboru.

To številko uvaja kratka urednikova misel na trpeče v Bosni, ki jo spremlja celostranska grafika Marijana Gajšaka, Križani, in z njo usklajena pesem (jezuita) Vladimirja Kosa z motivom Velikega petka. Rubrika Obrazi iz preteklosti predstavlja (avtor L. Kovačič) zanimivo osebnost, jezuita iz časa naše razsvetljenstva, človeka plemiškega rodu in nemške krvi, a pisca slovenskih nabožnih priročnikov in profesorja uglednih Slovencev kot so bili Jurij Vega, Valentin Vodnik in Anton Tomaž Linhart. Človek, ki je celo želel sodelovati pri Kumerdejevi filološki akademiji, ki je hotela ustaliti in poenotiti slovenski pravopis ter je likala slovenski jezik in delala pri velikem nemško-slovenskem slovarju. Kdo je bil to? **Inocenc Taufferer**, potomec nemške plemiške družine, ki se je v 16. st. priselila iz Augsburga v naše kraje. Bili so lastniki posestva Perovo z dvorcem pri Kamniku ter gradov Jablje in Krumperk. Sam

je bil rojen na gradu Turnu pri Višnji gori, se šolal v Ljubljani, vstopil k jezuitom in se šolal dalje v Gradcu in na Dunaju (filozofija in teologija).

V Ljubljani je bil profesor filozofije in moralne teologije, bil vodja knjižnice Kmetijske družbe in sodeloval pri Akademiji operosorum. Umrl je šest let pred Prešernovim rojstvom. Njegovi nabožni spisi v slovenščini so bili namenjeni duhovnikom v pastoralni službi in so vsebovali tudi vrsto molitev, posvetitev in obrednih obrazcev.

Zanimiv je osrednji članek, ki pa je povzet in skrajšan po intervjuju v Slovincu (Mira Dobravec), kjer jezuitski pater dr. Marijan Šef spregovori o slovenski Karitas, katere vodja je, pa še o vrsti drugih pobud, pri katerih je sodeluježen, od molitvene skupine Prenova do vrste skupin, kjer delujejo njegovi prostovoljci: skupina za narkomane, za umirajoče (svetovanje tistim, ki imajo opravka z njimi), za žalujoče, za tiste v socialni stiski, za študentke-matere, za zapornike. Vsi ti pomagajo mesečno več sto ljudem. Posebno dragoceno je gibanje Vera in luč, kjer se srečujejo zdravi in prizadeti, posebno starši takšnih otrok in njih otroci. Članek, ki vzbudi spoštovanje in vabi k sodelovanju in podpori!

Nato se zvrstijo informativni zapisi: kako so se slovenski Skupnosti za krščansko življenje v zamejstvu pridružili mladi Italijani. (Gre za skupnosti mladih, Kres in Izvir, danes z gornjim novim imenom): Potem zapis o jezuitih v sarajevski vojni, povzet po hrvaškem viru, ter dva prav tako od drugod povzeta informativna članka o delovanju jezuitov v Afriki. Tu zvemo, kako bogata in razvejana je njihova dejavnost na črnem kontinentu, kjer delujejo v 21 državah ter na otoku Madagaskarju. Vseh jezuitov je v Afriki 1301, med temi je že 44% Afričanov. Zanimiv je tudi zapis, spet povzet, tokrat iz Letopisa DJ. Vredno ga je prebrati, saj govori o škofu, rojenem v Kazahstanu, ki se je jezuitom približal tako, da je zapise o njih v sovjetskih učbenikih bral v obratnem ključu: se pravi, če so tam udrihali po njih in po Cerkvi, pomeni, da mora biti v tem nekaj neznansko dobre-

ga. Sprva skrivaj, nato bolj javno je opravil teološke študije in je danes škof v Novosibirsku, v škofiji, ki obsega 13 milijonov kvadratnih kilometrov redko naseljene Sibirije. Sprva je imel 2 duhovnika, zdaj jih je 15, med njimi 6 jezuitov, ki mu pomagajo v pastoralni in visokem šolstvu.

Med spomini na pokojne je zanimivo pismo primorskega Slovence iz Budanj pri Vipavi, ki je deloval kot jezuitski brat v brazilski divjini.

Kratke novice so povzete po avstrijskem viru in povedo to in ono o delu jezuitov po svetu, med njimi je zabavna tista o ameriškem predsedniku Billu Clintonu, ki se je šolal na jezuitski univerzi v Georgtownu v Washingtonu. Revijo zaključita dva kratka spominska zapiska p. Janka Koncilje na dva profesorja v Škofovih zavodih: na dr. Antona Breznika in na Jožeta Arha.

Torej marsikaj zanimivega, spodbudnega; vendar, pogledano pod drobnoogledom, preveč prevedenega od drugod, čeprav je med slovenskimi jezuiti, kot vemo, mnogo odličnih peres in bistrih umov. Tako doma kot po svetu!

Zora Tavčar

Slovenska prosveta in Zveza slovenske katoliške prosvete

razpisujeta

XIX. tekmovanje zamejskih amaterskih odrov

MLADI ODER

Tekmovanja se lahko udeležijo amaterski odri, ki delujejo v naši deželi.

Tekmovanje traja do konca leta 1993. Izid bo javno razglašen ob slovenskem kulturnem prazniku februarja prihodnjega leta.

Skupine, ki se nameravajo udeležiti tekmovanja, morajo javiti svojo udeležbo enemu od obeh prirediteljev.

Za vsa podrobnejša pojasnila in prijave se je treba javiti na naslov SLOVENSKA PROSVETA, Trst, ulica Donizetti 3, tel. 370-846 ali pa ZVEZA SLOVENSKE KATOLIŠKE PROSVETE, Gorica, viala XX Settembre 85.

Govor prof. Tomaža Pavšiča na predstavitvi italijanskega prevoda *Sibilinega vetra*

Spoštovane gospe in gospodje,
dragi prijatelji!

Ko mi je predstavnik Založništva tržaškega tiska g. Miran Košuta poveril kratko slovensko predstavitev pričujočega romana, ki je zdaj izšel tudi v italijanskem prevodu, sem se čutil počaščenega, hkrati pa me je tudi nekoliko zaskrbelo, saj bo moj prispevek temu srečanju pač predvsem pričevanje bralca. Kakorkoli že, rad spregovorim nekaj besed o tem delu, ki me je vznemirilo in hkrati potešilo kot bralca in tudi kot pripadnika naroda, ki je šele pred kratkim prejel vse attribute svoje državnosti, naroda, ki poleg večinskega, živi tudi v tem lepem, pristrčnem in zgodovinskem mestu ob Soči, in ki je temu gričku, kjer smo sedaj, in s tem mestu dal lepo ime Gorica.

Četrto stoletja nazaj so bili časi drugačni. Kazalo je, da totalitarni pritisk onstran Rdeče hiše, onstran sicer lahko prehodne meje, popušča, da hoče biti človečnejši in s tem prepričljivejši. Takrat je v Sloveniji, ki je bila še krepko vpeta v državni in ideološki okvir SFR Jugoslavije, izšel pri Slovenski matici, ki je izdala precej pomembnih del avtorjev iz zamejstva, najboljše roman Tržačana Alojza Rebule.

Spominjam se, da smo ga v dušku prebrali, čeprav dobrih 600 strani mestoma zelo zahtevnega besedila ne moreš prebrati v dveh ali treh večerih.

Naslednje leto je avtor za to delo prejel pomembno priznanje, ki si ga lahko želi slovenski pisatelj — nagrado Prešernovega sklada.

Toda čez dobri dve leti je prišlo znano pismo, ne sicer pismo kakega blagovestnika, pač pa svarilo, ki je označevalo nov in dolgotrajen hladen piš. Hladne sape so za lep čas zavladale od Vardarja do Soče. Blažena dežela Slovenec ni bila kaka posebna izjema, skoraj obratno.

Medtem, ko sem prvo branje romana opravil, kot rečejo, takoj po njegovem izidu, se nad njim navdušil in bil vesel uradnega priznanja, sem se knjigi znova in tudi bolj intenzivno posvetil pred slabimi dvajsetimi leti in to na bližnjem Coroninijevem gradu, v Goriškem muzeju, ki je bil tiste čase neka živahna kulturna in demokratična postojanka peščice slovenskih intelektualcev, peščice ljudi, ki so spletali vezi tudi čez mejo, s slovenskimi rojaki, pa tudi z Italijani. Branje Rebulovega romana in simpatiziranje z glavnim junakom Nemezianom mi je bilo v veliko duhovno in predvsem moralno oporo.

Et hunc ad rem. In zdaj k stvari.

Kaj nam skozi Marboda-Nemeziana pripoveduje pisec, doma z obale Lepe Vide ali še raje od nekdanjih vinogrdov rimske cesarice?

Že sam naslov, ki obuja ne le antični in biblični spomin na veliko prerokinj, temveč tudi na že skoraj zabrisane, a vendar v slovenskem ljudstvu še ohranjene opomine svete Šembilije, nas kot veter pobira s tal in nas dviga nekam višje, da bi se spoznali in zavedeli, kaj v resnici smo.

Saj vem, da ne boste hudi, če ne bomo obnavljali podrobne vsebine tega zgodovinskega romana, ki mu nekateri dajejo še pridevnik ekspresionistični, drugi eksisten-

cialistični, tretji esejistični. Za to ni ne časa ne potrebe, pa tudi sicer je ta roman kot reka, ki včasih ljubko pljuska ob bregove, včasih pa je neobvladljiva strašna sila. Vedno pa teče in se nikoli ne ustavi.

Glavni junak Marbod nam odkrito in neposredno pripoveduje svoje življenje od časov srečnega otroštva v deželi Jacigov, mladostnega suženjstva v večnem mestu, ko ima že novo ime Nemezian, in kako se počasi, vztrajno vzpenja navzgor in dočaka starost tu nekje blizu nas. Njegovo življenje je pisano in burno, hkrati pa njegova duša varno plove ob dveh bregovih, ki ga usmerjata, ob meri in misteriju, skozi padanja in zorenja človeka in narodov, skozi življenje, ki je tragedija in hkrati komedija. Zaradi svojih vrlin in gospodarjeve naklonjenosti Nemezian postane svoboden, se vojskuje kot rimski legionar, postane celo upornik, zarotnik, vojak in odslužen legionar.

Po dolgem in počez ga usoda vodi po rimski državi. Daljša obdobja preživi seveda v Rimu, pa tudi v Atenah, kjer si nabira modrost, in v sinajskem rudniku, kjer živi v pregnanstvu. Bralec čuti in ve, da je to Slovenec, oziroma prednik Slovencev, zato se ne čudi, da Nemezian tako nazorno in občuteno opiše zemljo in mesta Slovencev, ko so bili Ptuj, Celje, Ljubljana, Trojane, Vrhnika rimski kraji. In tu, ob reki Argonavtov, ob Timavi se zaključi njegova pripoved. »Po Danuviju in Rimu, po Atenah in Antiohiji, po Lotosovi poljani je čas, da najdem svoj pristan...«

Vsi dogodki, vse zgodbe v knjigi pa so seveda samo primerno in verjetnostno, krepko ograjeno, na katero se navezuje neverjetno bogata zakladnica znanja in poznavanja grško-rimskega in krščanskega sveta, izražena v živahnih pogovorih, filozofskih razpravah, duhovitih opazanjih in slikovitem, sočnem jeziku. Tu je seveda zelo veliko simbolike, ki se zlahtno prepleta z najbolj peštrim in realnim življenjem, ki poteka v do skrajnosti nazorno in doživeto opisanem okolju. Roman odslikava dvotečajnost bivanja, povzema vsa temeljna nasprotja, ki obvladujejo življenje, in jih razrešuje s tem, da jim daje enako veljavo: je črno in je belo, je dobrot in hudobija, je vera in je dvom, je čudež in je obvladljiva predvidljivost, je nič in je vse, je krščanska univerzalnost in poganska izvirnost, je ljubezen in sovraštvo...

Knjiga odkriva globoke in pomembne plasti, ki pokrivajo odnose in razmerja med človekom-osebo in skupnostjo-občestvom; kot je krščanstvo možno le na način občestva (čeprav je »odrešenje« dopuščeno tudi posamezniku), je tudi slovanstvo ali bolje slovenstvo možno le na način skupnostne odrešitve.

Rebula je videnjsko napovedal, da se bo evropski zahod znašel v bivanjski praznini, ki jo danes še dodatno poglablja porabniška miselnost. Tako kot je papež svaril, da z razpadom komunizma stopamo pred nove težave, skušnjave in dolžnosti, tako Nemezian ugotavlja, da z izhodom iz katakomb pretijo nove nevarnosti, ki so v nas samih. In Nemezian ob svoji oprostiteni listini, ko postane svoboden, vzkligne: »Lahko se bom valjal v izobilju, toda

Andrej Prebil: Aravkanija

Med rednimi knjigami Goriške Mohorjeve družbe za leto 1993 je tudi knjiga spominov lazarista misijonarja **Andreja Prebila Aravkanija**. Ime je indijansko in zaznamuje deželo, ki leži na osrednjem južnem delu Čila, med Andami in Tihim oceanom. Nekoč je bila dežela indijanska, last plemena Mapuče, danes jih živi tam le še 190.000 in se ukvarjajo s poljedelstvom, živinorejo in ribištvom. Izkrvavali so v stoletnih bojih s španskimi zavojevalci.

Prebil je prišel v Aravkanijo oktobra 1976, in sicer za župnika v raztegnjeno župnijo Perquenco, ki ima premer preko 40 km in sedem tisoč prebivalcev, največ Indijancev. Vasi in zaselki so raztreseni po slabo prehodnih krajih, večkrat je bila župnija brez župnika, zato je bilo versko življenje in znanje primitivno.

Prebil se je znašel popolnoma sam: župnišče je bilo prazno, brez vode in elektrike, brez obljubljenega avtomobila za tako obširno župnijo. Že prvi dan se je spravil na delo in začel zbirati ljudi. Najprej je hotel pridobiti mladino, do katere bi prišel najlažje preko šole. Toda v Čilu mu niso priznali jugoslovanskih šol, da bi smel poučevati verouk v šoli, zato je v nekaj dneh napravil privatno maturo

Govor prof. Tomaža Pavšiča...

svobode ne bo nikdar več: z listino v roki ni več kaj sanjati.« Pri tem človek pomisli tudi na Slovenijo danes.

Poglavja Sibilinoga vetra so lahko duhovne vaje za ljudi, ki želijo spoznavati življenje v najširših razsežnosti časa in prostora in obenem v intimnosti posameznika; za bralce, ki so nagnjeni h klasičnosti in eshatološkemu premišljevanju in imajo sposobnosti vsestranskega celostnega dojemanja, pa so nedvomno literarna poslastica.

Zame je bil ta roman balzam za dušo v težkih časih, pa tudi sprostitev in prijetno duhovno razvedrilo. In zelo sem vesel, da ta roman sedaj postaja tudi italijanski roman.

Naj mi italijanski prijatelji ne zamerijo ali štejejo za neskomnost, če rečem: roman V Sibilinem vetru je prispevek slovenskega duha k razumevanju antike in krščanstva, je prispevek slovenske literature temu, da bi vsakdo spoznal in sprejel težave in srečo svojega bližnjega. Res pa je, da obstaja vprašanje, kako nam je ta roman brati. Ali bo tudi italijanskemu bralcu povedal to kot slovenskemu?

Vsekakor mislim, da se ni treba bati, saj sta med glavnimi, vodilnimi vrednotami, ki prevevajo to delo, metron in mysterion, mera in misterij ali čudež. Nemezian je bil sicer res Jacig — Slovenec, vendar smo lahko danes to vsi, brez razlike po jeziku in veri.

Seveda si ne upam izrekati sodb o tem, kakšen je ta roman v italijanski jezikovni obleki. A ker vem, da je spoštovana gospa prevajalka prof. Diomira Fabjan-Bajc jezikovno izredno podkovana in obdarjena z umetniško intuicijo in občutkom, me tudi v tem pogledu ni strah. Glede ostalega sem prepričan, da popolnoma velja ugotovitev Arnalda Bressana, namreč da ima to delo »nenavadno privlačnost«. Srčno želim, da bi knjiga Nel vento della Sibilla imela številne in hvaležne bralce.

na najimenoitnejši gimnaziji. Pot v šolo se mu je odprla, začel je organizirati in poučevati mladino, ustanavljati župnijske in vaške svete, gradil je po oddaljenih vaseh kapele za nedeljsko božjo službo, prirejal verska predavanja in tečaje, ko je dobil avto, je postal prevoznik za vse, zdrave in bolne, trezne in pijane.

Počasi je Prebil tako uredil župnijo, da življenje teče, da se versko znanje pogloblja, da se mladina rada in v velikem številu zbira okrog njega in mu pomaga pri delu. Končno se je umirilo tudi njegovo življenje, ki je bilo razgibano, polno nevarnosti in težav. Našel je tudi toliko časa, da je napisal povest oziroma spomine na prvi del svojega življenja pod naslovom **Verige lažne svobode**, ki je izšla v Perquenco, natisnila pa jo je Baragova tiskarna v Buenos Airesu v Argentini leta 1981. Knjiga je prišla z veliko zamudo v Trst, zato bo treba o njej še spregovoriti, ker opisuje Prebil svoje delovanje v Srbiji pred vojno, med njo in po njej, nato pa pet let misijonarjenja na Kitajskem od 1947 do 1951, ko so ga komunistične oblasti izgnale, češ da je Titov agent.

S Kitajske je odšel v Čile, kjer je delal osem let, prav tako osem let je bil župnik na slovenski župniji Marija Pomagaj v Torontu in štiri leta na slovenski župniji v Montrealu. Spet je moral na pot: ustavil se je v Slovenski vasi pri Buenos Airesu v Argentini, kjer je spremenil slovensko župnijo v argentinsko-slovensko, ker je bilo premalo Slovencev za samostojno župnijo, čeprav so postavili Slovenci vse potrebne stavbe. Tu ga je obiskal škof iz Aravkanije in ga prosil, naj pride k njemu, ker ima več župnij brez duhovnikov, delujejo pa tam že štirje slovenski misijonarji. Škofu je pomagal buenosaireški vlažni zrak, ki ga Prebil ni mogel prenašati in ga je moral na zdravnikovo prigovarjanje spremeniti. In tako je odšel med Mapuče in našel spet zdravje.

Prebil je našel tudi toliko časa, da je napisal drugo knjigo, v kateri je opisal svoje življenje po izgonu s Kitajske. To je knjiga Aravkanija, ki je izšla lani pri Goriški Mohorjevi družbi. V knjigi je v prvem delu predstavil pokrajino Aravkanijo, ki je gričevnata pampa, porasla s stoletnimi gozdovi, brez pravih cest in povezav. Vzporedno je razgrnil zgodovino Indijancev Mapuče, ki so do Kolumbovega odkritja Amerike živeli svobodno, imeli svoje plemenske ureditve, navade, vero in v nevarnostih skupno vodstvo. Po prihodu Špancev, ki so hoteli deželo zasesti, so se z njimi pogumno borili, jih večkrat premagali, nazadnje pa po izdajstvu podlegli. Vendar pa so ohranili nekaj svoje duhovnosti in predkolumbijskih izročil. Prebil je prikazal nekaj značilnejših indijanskih prizorov iz nekdanjega življenja.

Knjigo sklepa s poglavjem **Petorica pri Princesi**, v katerem zbere vseh pet slovenskih misijonarjev iz Aravkanije na celodnevem izletu v naravi in pri slapu Princesa. Vsakdo izmed njih pripoveduje svoja doživetja z Indijanci in njihovo deželo.

Prebil zna pripovedovati zanimivo, napeto, velik smisel ima za naravo, ki ima toliko posebnosti. Poslovenil je tudi značilno cvetlico »kopivko«, ki je plazilka in s svojimi temnozelenimi listi in rdečimi in belimi cvetovi prekriva čilske gozdove. Od Indijancev je vsa čilska dežela prevzela ta cvet kot narodno simbolično znamenje.

KNJIGE

Pripoved ruskega romarja

V Ljubljani je v založbi Duhovne skupnosti slovenskih duhovnikov in bogoslovcev izšla knjižica **Pripoved ruskega romarja**. Gre za svetovno znano duhovno besedilo, katerega čas in avtorstvo pa sta nekako zaviti v skrivnost. Spis naj bi po dosedanjih dognanjih nastal sredi 19. stoletja, izšel pa naj bi v Kazanu nekako med leti 1860 in 1870. Prva ohranjena izdaja je iz leta 1881, oskrbel pa jo je znani menih in duhovni pisatelj Teofan Zatvornik.

Kljub omenjenim negotovostim pa iz številnih razlogov o zgodovinskosti spisa ne moremo dvomiti. Veliko je namreč v njem podrobnosti, ki ne morejo biti naključne. Napisal ga je bržkone ruski potujoči romar, ki je na svoji poti obiskal najpomembnejše ruske samostane, med njimi tudi Optino, nato pa Sveto deželo. Njegova pot pa se je, kot kaže, končala med menihi na gori Atos, od koder naj bi rokopis tudi prišel.

Knjiga je napisana v obliki pripovedi v prvi osebi. Njena vsebina je dokaj preprosta. Pripovedovalec o sebi pove, da se je v mladosti telesno poškodoval in postal nesposoben za delo. Nato se je poročil, žena pa mu je po dveh letih umrla. Ostal je čisto sam na svetu. Nekeč je pri bogoslužju slišal vrstico iz apostola Pavla »Neprenehoma molite« (1 Ts, 5, 17). Gnan od globoke notranje želje, je želel izvedeti, kaj to navodilo pomeni in kako ga v življenju uresničiti. Odgovor je našel pri nekem »starcu«. Starci so med Rusi bolj izkušeni menihi, ki opravljajo službo duhovnih voditeljev. Takega starca na primer čudovito opisuje Dostojevski v romanu Bratje Karamazovi.

Starec je torej našemu junaku razložil, da je večna molitev nepretrgano klicanje Kristusa z besedami: »Gospod Jezus Kristus, usmili se me!« Pripovedovalec je torej poslušal starčev nasvet in se predal večni molitvi srca. Postal je romar.

Na poti se je ruski romar preživljal od sprotnih del in od miloščine. Doživel je več duhovno pomembnih človeških srečanj, pa tudi marsikaj izrednega in čudežnega. Skoraj ves svoj čas

pa je prebil v molitvi in ob branju Svetega pisma ter Filokalije, zbirke duhovnih in asketskih spisov vzhodnih očetov. Pripoved se konča z romarjevim odhodom proti Jeruzalemu.

Zahodnoevropski bralec se bo najbrž ob Pripovedi ruskega romarja marsičemu čudil. Versko življenje je tu predstavljeno v povsem drugačni luči, kot smo ga vajeni pri nas. Romar se nikoli ne vpraša, »kaj moram narediti«, ampak samo »kako naj molim«. Vse njegovo življenje se nekako samo od sebe odvija ob tem edinem vprašanju. Ni čudno torej, da se nam njegove prigode zdijo pretirane, naivne in otroške. Taka, napol čudežna, so na primer srečanja z volkom, z razbojniki, s stotnikom, z nesrečnim dekletom, ki se na posled odloči za samostansko življenje. Pa tudi gostoljubje, s katero našega romarja sprejmejo na nekem plemiškem domu, se zdi tako sanjsko, kakor da ne bi bilo resnično.

Pred nevarnostmi enostranskega razumevanja **Ruskega romarja** nas opozarja tudi pater Marko Rupnik, avtor spremne besede h knjigi. Pater Rupnik je jezuit in slikar, nekaj let je deloval na Goriškem, sedaj pa je profesor vzhodne teologije na rimski Gregorijani. Marko Rupnik torej bralce opozarja, da so nekatere posameznosti v knjigi pretirane. Obenem pa nam seveda odkriva tudi vse duhovno bogastvo, ki ga ta knjiga hrani v sebi. Gre predvsem za izredno pričevanje o odnosu med Bogom in človekom, za molitev kot zavest tega odnosa ter za vzgojo, ki jo ima duhovni oče kot pomočnik na poti do te zavesti.

Je pa seveda **Ruski romar** tudi delo, ki nam neposredno odpira okno v svet pravoslavne, posebno še ruske duhovnosti, pa ne le duhovnosti, ampak tudi kulture. Razvoj meništvja je bil za razvoj Evrope odločilnega pomena. In če je bilo za zahodno Evropo odločilno tisto Benediktovo geslo »Moli in delaj«, nam ta knjižica dokazuje, kako v vzhodnem, pravoslavnem krščanstvu prvi del omenjenega gesla, torej »molitev« prevladuje nad drugim, torej nad »delom«, kontemplacija nad akcijo. V tej luči se nam marsikatera poteza ruske kulture pokaže v novi luči.

Knjigo je iz francoščine prevedel Janez Zupet, razlago objavljenih barvnih ikon pa je dodal Anton Štrukelj.

Tomaž Simčič

Tri slovenske knjige v nemščini pri Celovški Mohorjevi družbi

Celovška Mohorjeva družba ne oskrbuje s slovenskimi knjigami samo korških Slovencev in izseljencev po svetu, ampak pošilja med nemško govoreče sodržavljane tudi slovenske knjige v nemškem prevodu. Lani je izdala tri značilne slovenske leposlovne knjige.

Prvi je Levstikov Martin Krpan, ki ima v nemščini naslov: **Martin Krpan und der Riese von Wien**. V nemščino ga je prevedla in na novo priredila Marica Kulnik, profesorica nemščine in latinščine, pisateljica mladinskih spisov in prevajalka iz slovenščine. Prevod je opremljen s celostranskimi barvnimi ilustracijami Toneta Kralja, ki jih je ustvaril za izdajo pri Mladinski knjigi leta 1954. Slike so zelo nazorne, plastične, ljudje živijo in naravni, v Krpanovih očeh nekoliko smešni in nebolgliji od cesarja navzdol. To je najbolj uspela ilustracija Martina Krpana.

Prevod je nov in malo prirejen, ker je Levstikov jezik in način pripovedovanja že nekoliko odmaknjen. Prevajalka je spustila odvečne besede, kak stavek, ki je odveč v mladinski literaturi, drugače pa je prevedla delo kongenialno izvirniku, da lepo teče in da je ohranjena Krpanova slikovita govorica.

Druga knjiga je Andreja Capudra kratki roman **Bič in vrtavka**, ki je izšel pri mariborski založbi Obzorja leta 1975. Izšel je v cenzurirani izdaji in so ga kmalu umaknili s knjižnih polic, ker se je zdel oblastnikom preveč negativno pobarvan.

Capuder je opisal skupino svojevrstnih ljudi, ki živijo v sodobnem svetu in sedanjem času z vsemi njegovimi značilnostmi. Zgodbo pripoveduje pripovedovalec, ki ostane do konca neznan, ker ne govori o sebi. V ospredju sta Patrick in Ana, on priseljen Anglež, ona Slovenka, ob njima še nekaj posebnih, vsak izmed njih dovolj značilen predstavnik našega časa. Tu je »hipi« Mišel, Francoz, potem čudaški doktor, revolucionar Pavel. Vsakdo ima kako nenavadno lastnost. Ana vneto prebira in citira Freuda, Patrick odhaja po duševno okrepitev v neki samostan, doktor je ljubitelj otrok, Pavel sovraži malomeščane in oblast. To življenje, ki

je na videz lahkotno in lagodno, se začne zapletati, vzrok pa je očitno ljubezen, ženska Ana, ki zapleta ljudi v napeta medsebojna razmerja, dokler se vse skupaj ne konča v tragičnem obračunu.

Zanimivost tega kratkega romana je v načinu pripovedovanja. To je svojevrsna dikcija, polna premišljevanja, izvirnih podob, obogatena z velikim poznanjem sodobnega in klasičnega slovstva. Vse je podano z lahkotnostjo, sproščenostjo in duhovitostjo.

Roman je prevedla v nemščino Andrea Greistorfer-Vrbinc.

Tretja knjiga je Žarka Petana **Preteklost**, ki je izšla leta 1987 v Ljubljani na 191 straneh in s podnaslovom »Pričevanje«. Petan ima v nemščini že šest prevedenih knjig, največ aforizmov in kratke satirične proze, a tudi roman **Die Geburt des Vergessens** (Rojstvo pozabljenja) in **Das herrliche Leben des Josip Broz Tito** (Gospodsko življenje Josipa Broza Tita), izšlo šele 1992.

V knjigi, ki ima v nemščini naslov **Vergangenheit** in sta jo prevedli Rosi Šušteršič in Käthe Grah, je posegel Petan za četrto stoletja nazaj, v svoje vojaško življenje in oživel del najgrozljivejših spominov. Pri vojaki so ga lepega dne prijeli, vrgli v ječo in začeli postopek za režirani ali montirani proces. Gre torej za avtobiografsko pripoved, kronistično, pričevanjsko zgodbo o tem, kako so ga aretirali; sprva je živel kot »v gluhi lozi«, vse je prišlo tako nenadoma, nepričakovano, brez oblakov in grmenja, šele počasi je razkrival, kakšne krivde in obtožbe so mu pripisovali, kakšne dokaze so zbrali in še vedno zbiral v preiskovalnem zaporu in končno razprava pred vojaškim sodiščem v Beogradu, kjer so mu prisodili sedem let zapor. Ječo je preživel v samici in mračni sobi, pritožil se je in po novih preiskavah in zasliševanjih ga je drugostopenjsko sodišče oprostilo.

Petan slika vse dogodke nekam optimistično, ker se mu je zdelo nemogoče, da bi človeka obsodili po nedolžnem, prepričan, da resnica prej ali slej pride na dan. Zato v ječi in med zasliševanji ne obupuje, mirno in stvarno odgovarja na vsa vprašanja, čeprav so bila mnoga provokativna. Dolžili so ga špijonaže in vseh mogočih stvari, tudi tega npr., da je v neki družini pohvalil roman Vitomila Zupana, ki takrat pri oblasti ni bil več dobro zapisan.

Roman **Preteklost** dobro prikazuje poveljne slovenske razmere, ko se je

nova oblast šele utrjevala in videla povsod konkurenco in nevarnost za položaj. Pisatelj razume nove oblastnike, zato je do njih prizanesljiv, nikjer ne navaja imen in priimkov, ampak samo njihove začetnice, iz katerih pa ni mogoče priti do pravih mož. V naznanilu ob izidu knjige piše, da pisatelj ni imel »namenja črniti nekaterih postopkov in dogajanj, še manj ljudi, ki so opravljali svoje delo«. Dogodkov ni bilo treba črniti, ker so že sami po sebi dovolj črni, za ljudi, ki »so opravljali svoje delo«, pa bi bilo koristno, če bi videli svoje ime v knjigi kakor svoj obraz v ogledalu.

Celovška Mohorjeva družba je ponudila nemškemu bralcem tri zanimive slovenske knjige. V Martinu Krpanu lahko spoznajo, kako je slovenski kmet reševal Dunaj, v Biču in vrtavki bodo spoznali moderen slovenski roman, v **Preteklosti** pa poveljne razmere, ki so bile polne trpljenja in krivic. Prevodi so mojstrsko delo vsi po vrsti.

Martin Jevnikar

Andrej Rot: Ob Srebrni reki

Pred kratkim je izšla pri Založbi Mladinska knjiga v Ljubljani antologija **Ob Srebrni reki** in s podnaslovom **Kratka proza argentinskih Slovencev**. Izbral, uredil in spremno besedo napisal Andrej Rot. V knjigi je 19 argentinskih avtorjev, med njimi tudi urednik Andrej Rot, ki se je rodil že v Argentini begunskim staršem, dovršil v Buenos Airesu univerzo, se vključil v bogato kulturno življenje starejših beguncev, ki so v Buenos Airesu ustanovili drugo Slovenijo. Rot piše črtice, urejal je revijo mladih **Druga vrsta**, nazadnje je bil urednik osrednje slovenske revije v Argentini **Meddobje**. Leta 1991 je prišel v Slovenijo, pomagal ustanoviti dnevnik **Slovenec** in bil njegov odgovorni urednik, zaradi nesporazumov pa je zapustil uredništvo, se vrnil v Argentino, vendar se je ponovno odpravil v Ljubljano, kjer je pripravil to antologijo.

Rot je izbral krajše, zaključene črtice in novele, ki so umetniško izdelane, psihološko poglobljene, polne življenja in izrazitih ljudi, ki se borijo za prostor na soncu, za ljubezen in vključitev v življenje v novi domovini, skratka za novo podobo sebe in svojih bližnjih.

V knjigi je 19 pisateljev, starejših in mlajših, nekateri so se uveljavili že v domovini pred vojno in med njo, drugi so začeli v Argentini in dosegli izredne uspehe. Dva pišeta samo v španščini

in so njune spise prevedli v slovenščino.

Rot je razdelil pisatelje v tri skupine, v glavnem po snovi, ki jo obravnavajo v svojih spisih. Prva skupina ima naslov **Dom** in tu so: Franc Sodja, Jože Krivec, Stanko Kociper, Tone Brulc in Ivan Korošec. Vsi živijo v mislih in čustvovanjih v stari domovini, vedno jim je pred očmi, najlepša, najljubša, edinstvena. Sodja opisuje lepoto bohinjskih planin, na katerih je pasel v mladosti, z mojstrsko zavzetostjo, prepleteno z ljudsko modrostjo. Jože Krivec je poustvaril idilično lepoto vinorodnih Haloz in borbo zapuščenega očeta, da bi iz Argentine izvalil vnuka, ki naj bi obdeloval vinograd po njegovi smrti. Argentinski vnuk pa je bil že odtrgan od zemlje, prevzelo ga je vlemesto z novimi razmerami. Stanko Kociper je v drugem delu nedokončanega romana **In svet se vrta naprej** opisal bridke ure čakanja kmečkih mož v šolski kleti, da jih naberejo 25 in ustrelijo za ubitega Nemca. Čakanje je strahotno, vsako je svet zase. Tone Brulc, ki je začel pisati šele v Argentini, je prikazal tri možakarje gobarje in jih obdal s skromnim kmečkim življenjem. Ivan Korošec je opisal partizanska pobijanja na Dolenjskem in prve vaške stražarje.

To so torej dela, ki bi bila lahko nastala v Sloveniji, a so jih pisatelji prinesli v sebi od doma. Vsa so napisana realistično nazorno, brez olepšavanja še tako bridkih dogodkov. Jezik je izbran, slog realizem, včasih s primesjo idealizma in poetičnosti.

V drugem sklopu so Marijan Marolt, Tine Debeljak, Ruda Jurčec, Maksimilijan Osojnik, Vojko Arko, France Papež, Rezi Marinšek in Tine Kovačič. Vsi ti zajemajo iz novega sveta, v tem je napredek, prikazujejo težko vživljanje slovenskih ljudi, ki so se nepripravljeni znašli v vlemestu in ob prostrani pampi, majhni, neznatni, brez sredstev, brez znanja jezika, vendar odločni, da se ne vdajo. Marolt je predstavil skupino odraslih izobražencev, ki si morajo poiskati delo v tovarni, torej ročno delo, ki ga niso poznali, toda s prebrisanostjo in dobro voljo si znajo pomagati, da se jim ni treba pretegniti, kaka manjša nesreča pa jim prinese nekaj odškodnine. Marolt zna pisati duhovito, smeh se proži bralcu sam od sebe.

Tudi Tine Debeljak je prikazal slovenske izobražence kot ročne delavce. Sam je delal v cementni tovarni daleč v pampi, se vozil z vlakom in avtobusom, stanoval pri tovarni, opravljal uradniško delo in kulturno ustvarjal. Slo-

venski ljudje so mu pripovedovali usodna doživetja med vojno in težave v novem svetu. Ruda Jurčec slika v nedokončanem romanu vprašanje identitete: osamljen človek, brez imetja v velikem mestu, brez preteklosti in samo v sedanosti, pod zunanjo plastjo pa samo globoki in osebni jaz, kjer ni važna preteklost in izobrazba, ampak samo nagnjenja, želje, strahovi, predsodki. Za Evelino je bil neki Marcelino, za njo pa so ga vsi klicali za Marcelina. »Ali je res obsojen na večno negotovost, ker hoče biti to, kar je, in beži pred tistim, kar je bil pri Evelini, kar je bil v njenih očeh?« Ker je živel v vmesni sobi brez oken, samo z linami, je sodoživljal vse, kar se je godilo okoli njega.

Nekoliko manj je znan Maksimilijan Osojnik, ki je prišel iz nemške vojske v begunsko taborišče Spittal ob Dravi, se pridružil rojakom in se vključil v kulturno delo. Piše pesmi, črtice, igre in povesti, do zdaj pa je izdal pri Mohorjevi družbi v Celovcu knjigo **Izlet v vesolje**. V antologiji je zastopan s humoresko **Querido — Dragi**, ki pripoveduje o imenitnem pogrebu psa iz bogate družine in o njegovih dveh gospodarjih. Bariloški planinski pisatelj Vojko Arko sreča v sanjah ob jezeru Nahuel Huapi dr. Klementa Juga, ki se je ubil v triglavske steni, in mu naroča, da morajo slovenski izseljenci odkrivati argentinske gore in jim dajati slovenska imena.

France Papež je naslikal človeka, ki išče v argentinski pampi podobnosti s slovensko naravo, in jih odkrije v borovem gozdu ob Srebrni reki. Po isti reki gre ob srebrni poroki na izlet Jasna, ker je mož zaradi varčevanja ni spremil. Ko se je vrnila, ji je poklonil zaročni prstan, za katerega je ves čas varčeval. Tine Kovačič je napisal nekako moderno pravljico o dveh mladih ljudeh, ki sta se srečala pred koncem vojne v Ljubljani, ponovno v taborišču v Vetrinju, končno pa v mestecu sredi argentinske pampe in se po tolikih razhodi in nesrečah znašla v urejenih razmerah in si ustvarila družino. Pisatelj je ob mladih ljudeh prikazal precej prizorov iz začetnega življenja slovenskih izseljencev v novo življenje na neznani zemlji.

V tretjem razdelku **Nova domovina** so zbrani: Tone Brulc, Vinko Rode, Vlado Kociancich, Tone Mizerit, Pavle Štrukelj, Andrej Rot in Marjan Adamič. To so ljudje, ki so začeli svojo pisateljsko pot šele v novi domovini. Prvi je na vrsti Tone Brulc, o katerem smo že govorili, ker ima v antologiji dve noveli. Drugi je Vinko Rode, ki se je bolj uveljavil v pesmih, saj je izdal s Tineto

Debeljakom mlajšim zbirko **Pesmi iz pampe**, sam pa knjigo pesmi **Nekje je stvarnost prozorna**. V antologiji je nekak planinski dnevnik-potopis, povezan z indijansko arheologijo. Tone Mizerit je zastopan s črtico **Hrepenenje**, ki je na meji med resničnostjo in domišljijo. Andrej Rot ima moderno velemestno zgodbo, Marjan Adamič pa prikazuje tovarniško življenje z vsem, kar ga spremlja.

V knjigi sta še Vlady Kociancich in Pavle Štrukelj, ki pišeta v španščini in sta si ustvarila ime in dosegla priznanje. Vprašanje je, ali sta slovenska pisatelja ali ne. Vprašanje ni razčiščeno, ker je takih primerov več, saj pišejo slovenski ljudje v različnih jezikih.

Andrej Rot je dodal antologiji razpravo o **Slovenski besedi v Argentini**, v kateri je prikazal, kako so se slovenski izseljenci naseljevali v velikih težavah v Buenos Airesu in 1948 ustanovili Društvo Slovencev, ki je imelo namen, da pomaga ljudem prvi vživljanju v nove razmere, jih zastopa pred oblastjo, jim pomaga pri službah in stanovanjih. Danes se imenuje to društvo Zedinjena Slovenija in izdaja tednik **Svobodna Slovenija**, ki so ga ustanovili že med vojno v Ljubljani. Ustanovili so osnovne in srednje šole, da govori mladina pristno slovenščino. Leta 1954 je nastala Slovenska kulturna akcija, ki je osrednje kulturno društvo in ima osem odsekov, v katerih deluje okrog sto članov, posejanih po svetu. Izdaja leposlovno revijo Meddobje, Glas Slovenske kulturne akcije in leposlovne in znanstvene knjige. Rot navaja 76 naslovov leposlovnih in znanstvenih knjig, ki so izšle pri Slovenski kulturni akciji. Organizirano je dušno pastirstvo, ki ima sedež v osrednji Slovenski hiši, v Slovenski vasi v predmestju Buenos Airesa deluje Baragovo misijonišče, po vseh večjih središčih pa so slovenski Domovi. Veliko je različnih ustanov, ki pomagajo, da ohranjajo Slovenci tudi v drugem in tretjem rodu slovenski jezik in narodno zavest. Skratka, ustvarili so Slovenijo v malem, v zadnjem času pa veliko obiskujejo Slovenijo, kjer si nabirajo novih moči za delo med rojaki.

V zadnjem poglavju antologije so **Življenjski in bibliografski podatki** pisateljev, ki so zastopani v knjigi. Kratki življenjepisi in podatki o ustvarjanju. Tako je knjiga **Ob Srebrni reki** izčrpen prikaz slovenskega pripovednega ustvarjanja v Argentini in lepo dopolnjuje antologijo **Pod južnim križem**, ki jo je s sodelavci sestavila Zora Tavčar in je izšla lani pri Mohorjevi družbi v Celju.

Martin Jevnikar

*Prispevajte
v sklad za kulturo
in za naš sedež
v središču mesta*

**AKCIJA
10.000 LIR
ZA KULTURO**

Marcel Duchamp - Palača Grassi v Benetkah

Fiatova kulturna ustanova, delniška družba Palazzo Grassi v Benetkah, stopa v osmo leto delovanja. Vse se je namreč začelo maja 1986, ko je bila v povsem prenovljeni palači razstava z naslovom Futurizem in futurizmi. Tej so sledile razstave, ki so imele ogromen odmev v sredstvih javnega obveščanja in so doživele izjemno stopnjo zanimanja s strani obiskovalcev. Naj navedemo podatek, da si je razstavo o Feničanih ogledalo 750.000 ljudi, tisto o Keltih pred dvema letoma pa kar 800.000. V čem je skrivnost takega uspeha?

Več je možnih odgovorov: Palača Grassi razpolaga z veliko denarja, zato si more privoščiti vse naj. Gre za umetnine z vseh koncev sveta (samo na razstavi o Keltih je bilo prikazanih 2200 eksponatov iz 200 muzejev 24 različnih držav!), za najboljše strokovnjake, ki pri pripravi sodelujejo, o razstavah pišejo, jih popularizirajo itd. Vsebinsko razstav je vedno posrečena: gre za nekaj novega, a hkrati dovolj znanega, da vzbuja pozornost. Vzemimo na primer razstavo, ki so jo odprli 4. aprila letos in bo na ogled do 18. julija. Posvečena je enemu izmed najbolj prelomnih umetnikov tega stoletja, Francozu Marcelu Duchampu. Avtor je torej znan, popularen, vsakdo je že slišal zanj, ni ga potrebno posebej predstavljati. Po drugi strani pa ne gre za »navadnega«, razumljivega umetnika, ne gre za preprostega, dopadljivega ustvarjalca. Prikazati Duchampa pomeni skratka govoriti o znanem, a vendar tako, da o tem povemo nekaj novega.

Ne vem, ali bo imela razstava uspeh pri publiki. Bojim se, da bo marsikdo razočaran, kajti pri Duchampu ne gre za tradicionalno pojmovanje umetnosti, ampak za vrsto provokacij, ki hočejo postaviti na glavo vso preteklost, vsa prepričanja o estetskem, o ustvarjalnosti umetnikov.

Razstava ni urejena kronološko, nasprotno, šele proti koncu spoznamo Duchampove solidne slikarske začetke, ko bi ga bilo težko razločevati od kakenga Cézanna ali Gauguina. Duchamp je začel slikati kot impresionist, nato so ga

privlačevali slikarji fauvisti, pozorno je sledil tudi analitičnim kubistom in futuristom, od leta 1918 dalje pa je njegovo ustvarjanje v območju dadaizma, kjer je kontestacija totalna, kjer se zavrača vse, oblika in tehnika, kjer se hoče spraviti v krizo družbo samo, njen sistem, demistificirati vse, predvsem pa take svetinje, kot je Leonardova Gioconda, ki ji Marcel Duchamp nariše brado in brke!

Organizatorji razstave opozarjajo, da si mora obiskovalec razstave zastavljati vprašanje, ki si ga je tudi Marcel Duchamp:

»Kaj je umetnost?«

Na to vprašanje pa je Duchamp odgovoril s svojimi deli, ki jih moramo brati v tej luči.

Kdor piše ta sestavek, si je razstavo ne le ogledal, ampak je skušal upoštevati vsa navodila in ves aparat znanja in podatkov, ki ti ga razstava z vsem, kar k njej spada, nudi. In?

Jaz ne verjamem, da je bila umetnost kdaj v krizi ali da je celo nehala obstajati. Mislim pa, da je človek in z njim umetnik proizvod družbe, v kateri živi. In družba se spreminja, doživlja krize in padce, ponovna rojstva in vzpone. Umetnost vse to odraža. Duchamp ni dal dokončnih, večnih odgovorov na vprašanje o tem, kaj je umetnost. Raje bi rekla, da je odgovoril, kaj v njegovem času NI umetnost ali bi on hotel, da bi ne bila umetnost. Nič več. Duchamp je hotel vse demistificirati. V redu, hvala, toda demistifikacija mora biti totalna. Velja tudi zate, gospod Duchamp!

Magda Jevnikar

Slikar Livio Rosignano v galeriji Cartesius

Od 3. do 22. aprila je bila v galeriji Cartesius v Trstu razstava, posvečena slikarju Liviu Rosignanu. Iz izložbe pa je ob sliki slonela knjiga, Rosignanov napol spominski, napol fiktivni roman, ki nam tega znanega in cenjenega slikarja prikazuje in izdaja v literarni luči.

Kdor je vsaj malo seznanjen z likovnim življenjem v Trstu, pozna Rosignanova platna, saj gre pri njem za slikarja, ki dokaj pogosto razstavlja in tudi v ne-le likovnih galerijah, ampak povsod tam, kjer mu je omogočen stik z občinstvom.

Rosignano ni Tržačan po rojstvu, iz rodnega Pulja ga je pot privedla v Trst, kjer je tudi študiral. Med vojno je bil v nacističnem koncentracijskem tabori-

šču, iz katerega se je vrnil hudo bolan. Leta 1948 je nastopil kot slikar, svoje ustvarjanje usmeril tudi k ilustratorstvu revij in knjig, ukvarjal pa se je tudi z likovno kritiko.

Rekli smo, da se je Rosignano v Trstu zasidral in našel v njem pomemben vir navdiha, mesto samo pa je odkrilo v slikarju svojega zvestega, radovednega in melanholičnega, ironičnega in zasanjanega, iskrivega in potrtega opisovalca in glasnika.

Ne vem, zakaj smo navajeni zapisati, da diha iz Rosignanovih platen turobna osamljenost njegovih ljudi, ki sedijo za mizo pred kozarcem vina, ali pa stopajo po ulici in se borijo z burjo. Rosignano je svoje like upodabljal, jih skorajda skiciral, tako malo elementov je poudarjal, verjetno pa ni imel ob tem tistih turobnih občutkov, ki prežemajo tistega, ki slike gleda. Pravzaprav je situacija človeka, ki sedi za mizo v gostilni ali kavarni, vse prej kot žalostna ali zaskrbljujoča. In vendar, kako naj zanikamo, da nas prevzame nekakšna gluha tesnoba, kadar vidimo na sliki Osamljenost, ne pa mizo, sedečega moža in kozarec.

Kako naj zanikamo, da nas pretrese občutek brezcilnosti, kadar vidimo na sliki Nesmisel, ne pa človeka, ki se v plašču bori proti burji?

Čar Rosignanovih del je menda v tem: navidez nam ne mara povedati nič izrednega, tu so stoli, mize, kavarniški ambient, gostilniška scena, ali pa mesto, kot jih je toliko, kot so vsa: sivo, neznačilno, mrko.

Vendar pri njem ni nič naključno in pripoved je v bistvu izpoved. Torej gre za vzdušje, za čutenje, za ustvarjanje posebnega sozvočja med slikarjem in gledalcem, za tihe znake, ki postanejo razumljivi le takrat, ko je tišina poslušanje.

In vse to bi ne bilo dovolj, ko bi slikar ne delal in garal, učil se in študiral, iskal in preizkušal, skratka stalno boljše in bistril svojo slikarsko tehniko.

Na razstavi v galeriji Cartesius so bila na ogled njegova doslej neznana dela zadnjih desetletij. Nekatera so sama v sebi zaključena, druga so le osnova za kako olje. Gre torej za nekoliko ne-navadno razstavo, kot bi skrivaj pogledali v umetnikov atelje ali slikarju stali za hrbtom in motrili njegovo ustvarjanje. Ker je Rosignano priljubljen kot malokateri tržaški slikar, je taka razstava nadvse uspešna in odmevna.

Magda Jevnikar

SLOVENSKA AGENCIJA ZA BOLJŠO VOLJO

ČUK v Boljuncu

ČUKu je prejšnje dni, že nervoznemu zaradi bližnjih volitev, uspelo, da se je s svojim skritim mikrofonom pretihotapil v gledališče v Boljuncu, kjer so se zbrali na posvet slovenski socialisti. Tako je lahko posnel kos pogovora med dvema članoma, ki sta bolj odsotno sledila razpravi.

Socialist A: Ti, kaj pravzaprav pomeni to, kar nam predlagajo velike glave med nami, namreč avtosuspendijo iz stranke? Jaz sem najprej pomislil na avto. Ja: na avto! Še več: na avto, ki je suspendiran, torej visi! In na kaj sem se spomnil: kako si je pred vojno neki Pepo iz Samatorice kupil avto in ga potem obesil v skednju. Saj veš, takrat so avto imeli samo zdravniki, imeti avto v kraški vasi je bil neverjeten luksuz, ampak tisti fantalin je hotel imponirati Krasu. Potem se je moralo nekaj zgoditi s tistim avtom, kakšna okvara ali kaj. Ali ga fant ni mogel vzdrževati. Vsekakor se je končalo tako, da je tisto čudo končalo v domačem skednju, med žbrincami in lojtrami, lepo obešeno na štiri rempine. Tako si stopil v skedenj, malo porinil tisti avto, da se je zacingal v mreži pajčevin. Vidiš, na kaj me spominja tista avtosuspendija!

Socialist B: Ne delaj se bolj neumnega, kot si! Če se slovenski socialisti avtosuspendiramo, pomeni, da izstopamo iz Partito Socialista Italiano.

Socialist A: Ampak ali niso velike glave odločile, da bomo kljub temu pri volitvah podprli socialiste? Se torej avtosuspendiramo ali ne?

Socialist B: Recimo, da se avtosuspendiramo napol.

Socialist A: Da se recimo avtosuspendiramo do pasu, pod pasom pa ne?

Socialist B: Jaz bi rajši rekel, da se avtosuspendiramo pod pasom, nad pasom pa ne.

Socialist A: Kje so tisti časi, ko smo bili pred tem, da postanemo prva stranka v državi, nad nami pa je kot sonce sijal Craxi in kot kralj blestel v svoji masti!

Socialist B: To je pač dialektika, kaj češ.

Socialist A: Električna?

Socialist B: Dialektika! Mešaš dve stvari, iz njih pa pride tretja! To je v bistvu rečeno dialektika.

Socialist A: Mešaš dva drekca in pride ven tretji, še bolj smrdeč? Ampak hvala za takšno politiko, ko nas vsi Slovenci gledajo! Gledajo to avtosuspendijo! Saj socialisti delamo škifo, kot se reče! Bolj kot komunisti!

Socialist B: Ti misliš kot Slovenska skupnost, ne misliš dialektično. Socializem je ideja, ki živi!

Socialist A: Meni je tako, ko da sem se znašel v onem kraškem skednju, kjer nekaj visi sredi pajčevin. Ko da porivam tisto karoserijo in se zacinga in se iz pajčevin stresajo crknjene muhe... Ko da porivam naš socializem... Greš mimo, pogugaš, nekaj se pcedi...

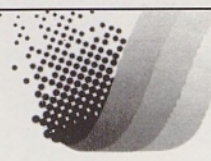
ČUKov nasvet goriškemu Hit-Toursu

Hit-Tours v Gorici je nekakšna turistična depandansa tistega znamenitega novogoriškega Hit-a, ki zdaj polni s svojimi škandali časopisje na obeh straneh meje. Hit-Tours nima seveda nič s Kovačičem & Company: je turistična izpostava, ki hoče valorizirati slovenske turistične možnosti in s tem pospeševati turizem Slovenije.

V ta namen je začel pošiljati tudi Slovincem svoje ponudbe: iz *Gorizie* jim v lepi italijanščini ponuja svoje usluge.

Da bi se Hit-Toursova ponudba še bolj priku-pila posebno slovenski klienteli, v še bolj italijansko formuliranih dopisih, ČUK predlaga temu uradu, da bi skušal italianizirati imena slovenskih krajev, ki so videti težje izgovorljiva.

Tako na primer predlaga da bi namesto *BLED* uvedel obliko *Pallidore* (kot *Cadore...*), namesto *Lago di Bohinj* *Lago di Bochinni*, namesto *Rogaška Slatina* *Acque di Cornuta* (ali *Cornutaglia*), namesto *Šmarješke toplice* *Acque di Margherita*, namesto *Rakov Škocjan* *Gambero di S. Canziano*, namesto *Kočevski Rog* *Cornuto Cocceiano* itd.

tipo-lito
graphart

TRST
Drevored D'Annunzio 27/E
Tel. 040/772151

graphart

LISTNICA UPRAVE

PODPORNE NAROČNINE SO NAKAZALI

Marko Deklič, Križpot 50.000 lir;
Ernesta Tul, Mačkovlje 50.000 lir;
Dimitrij Bregant, London, Anglija
60.000 lir;
Rudolf Čuješ, Kanada 57.000 lir.

DAROVİ V TISKOVNI SKLAD:

Družina Marijan Bajc daruje 50.000 lir za
Mladiko v spomin na gospo Marijo God-
nič Pahor;
Mirko Špacapan, Gorica 10.000 lir;
Mirjam Obljubek, Gorica 5.000 lir;
Rafael S., Trst, daruje 200.000 lir za tis-
kovni sklad Mladike;
V spomin na predrago mamo Ljubko Šorli
darujeta Lojzka in Andrej 200.000 lir;
Družina Rebula daruje v isti namen
100.000 lir.

DAROVİ ZA NAŠ SEDEŽ

V spomin na Pahorjevo mamo daruje-
jo družine Buzečan, Valenčič, Germani in
Klinc 100.000 lir za zadrugo Slovenski
dom.

Vsem prisrčna hvala!

Uprava deluje od ponedeljka do pet-
ka med 9. in 13. uro.

Od obrtniških izkušenj v trgovinsko dejavnost

Korsič

Anton Korsič

- Serijsko pohištvo
- Pohištvo po meri
- Preureditve

Prodajalna:

TRST, Ulica S. Cilino 38
Telefon 040/54390

Dom in delavnica:

TRST, Ulica D. Chiesa, 91
Telefon 040/571326

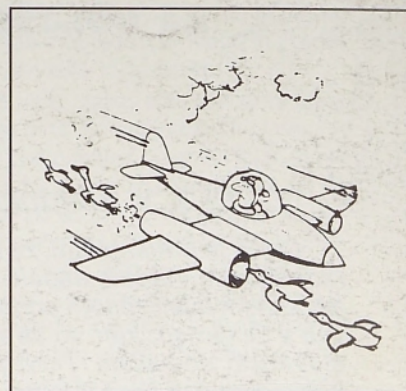
POSEBNI POPUSTI!

OBIŠČITE NAS!

ZA SMEH IN DOBRO VOLJO

Jakec pride v trgovino s čevlji.
»Prosim par vezalk!«
»Kakšnih pa?«
»Eno levo in eno desno.«

»Kaj je hinavščina?« vpraša učitelj
Janezka.
»Če pridem nasmejan v šolo.«

—o—

Župnik: O čem pa boš danes pridi-
gal?

Kaplan: O varčnosti.

Župnik: Potem pa moramo ofer
(darove) pred pridigo pobrati.

—o—

Pater se sprehaja ob Dravi in se sre-
ča z dvema policistoma.

Policist: Zakaj imate obvezano gla-
vo, pater, vas je kdo nabunkal?

Pater: Zjutraj sem z glavo zadel ob
bojler.

Tovariš butne policista: Kaj pa je
bojler?

Policist: Kaj me sprašuješ, saj veš,
da ne hodim v cerkev.

— Vrtnica, sladoled, musika...
Razvadila bosta otroka!

28.
študijski
dnevi

DRAGA 93

od 3. do 5. septembra
na Opčinah